

Riikka Paananen & Elena Tulyakova

MINÄPÄ VALMISTAN ITSE

Ohjevihko ja lukujärjestys päivittäisistä toiminnoista suoriutumisen tueksi

MINÄPÄ VALMISTAN ITSE

Ohjevihko ja lukujärjestys päivittäisistä toiminnoista suoriutumisen tueksi

Riikka Paananen
Elena Tulyakova
Opinnäytetyö
Kevät 2011
Toimintaterapian koulutusohjelma
Oulun seudun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun seudun ammattikorkeakoulu
Toimintaterapian koulutusohjelma, toimintaterapeutti

Tekijät: Riikka Paananen & Elena Tulyakova

Opinnäytetyön nimi: Minäpä valmistan itse. Ohjevihko ja lukujärjestys päivittäistä toimintoista suoriutumisen tueksi

Työn ohjaaja: Kaija Nevalainen & Milja Ruokamo

Työn valmistuslukukausi ja –vuosi: Kevät 2011

Sivumäärä: 54

TIIVISTELMÄ

Toimintaterapia on kuntoutusta, jonka avulla on mahdollista edistää asiakkaan itsenäisyyttä. Henkilöillä, joilla on oppimisvaikeuksia, on hankaluuksia oppia uusia toimintoja. He hyötyvät toimintaterapian interventiosta, jonka tavoitteena on opettaa asiakkaalle suoriutumista merkityksellisistä päivittäisistä toiminnoista. Toimintaterapeutti voi käyttää opettamisen menetelminä kehollista, sanallista ja visuaalista ohjaamista, oppimisympäristön järjestämistä sekä toimintojen vahvistamista ja porrastamista. Kuntoutus on tarkoituksenmukaista erityisesti silloin kun henkilö, jolla on oppimisvaikeuksia, muuttaa asumaan itsenäisesti.

Projektiluonteisen opinnäytetyömme tulostavoitteena oli tuottaa visuaalisen ohjaamisen avulla lukujärjestys symboleineen ajankäytön ja päivittäisten toimintojen jäsentämisen tueksi ja ohjevihko aterioiden valmistamisen tueksi Ammattiopisto Luovin Muhoksen yksikön opiskelijoille. Lyhyen aikavälin toiminnallisena tavoitteena oli lukujärjestyksen ja ohjevihkon käyttöönotto Ammattiopisto Luovin Muhoksen yksikössä. Pitkän aikavälin toiminnallisena tavoitteena on, että Ammattiopisto Luovin Muhoksen yksikön henkilökunta kokee opiskelijoiden ohjaamisen helpommaksi ja opiskelijat suoriutuvat itsenäisemmin päivittäisissä toiminnoissaan, mikä vahvistaa opiskelijoiden elämänhallintaa ja hyvinvointia. Oppimistavoitteenamme oli oppia soveltamaan tietoa siitä, miten toimintaterapeutti voi opettaa päivittäisistä toiminnoista suoriutumista henkilöille, joilla on oppimisvaikeuksia. Lisäksi tavoitteenamme oli oppia projektityöskentelyä moniammatillisessa tiimissä.

Tuotteita suunniteltiin ja toteutettiin yhteistyössä Ammattiopisto Luovin toimintaterapeutti Piia Jokelaisen kanssa ja tuotteiden laatukriteereiksi määriteltiin asiakaslähtöisyys ja esteettisyys. Valmis ohjevihko sisältää valokuvia ja tekstiä, jotka toimivat malleina toivotuista lopputuloksista aterioiden valmistamisessa. Ohjevihko koostuu neljästä osiosta. Ensimmäisessä osiossa on aamiainen, välipala ja iltapala –vaihtoehtoja, toisessa osiossa on juomia, kolmannessa pieniä välipaloja ja neljännessä lounas ja päivällinen vaihtoehtoja. Tekemämme viikon lukujärjestys toimii yhdessä toimintaa kuvaavien symbolien kanssa niin, että siihen voidaan yksilöllisesti merkitä asiakkaan päivittäisiä toimintoja. Ohjevihkoa koekäytettiin Ammattiopisto Luovin Muhoksen yksikössä ja saamamme palautteen perusteella teimme tuotteisiin muutoksia laadun varmistamiseksi. Koekäytössä ilmeni, että laatukriteereiden täyttymiseksi olisi ollut tarkoituksenmukaisempaa, että olisimme tehneet toimintaterapia-arvioinnin Luoviin Muhoksen yksikön opiskelijoille. Saadun palautteen mukaan ohjevihkoa haluttiin käyttää jatkossa.

Asiasanat: toimintaterapia, oppimisvaikeudet, opettaminen, ohjaaminen

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in Occupational Therapy

Authors: Riikka Paananen & Elena Tulyakova

Title of thesis: Planning Guidebook and Schedule for Clients With Learning Disabilities to Enhance Their Occupational Performance in Daily Occupations

Supervisors: Kaija Nevalainen & Milja Ruokamo

Term and year when the thesis was submitted: Spring 2011

Number of pages: 54

ABSTRACT

People with learning disabilities have difficulties to perform daily occupations. Occupational therapists are concerned with maximizing individuals' potential to engage in daily occupations to promote independence. Occupational therapists can promote occupational performance by choosing appropriate teaching methods, adapting the environment, giving feedback and grading occupations. Visual guidance, verbal guidance and kinesthetic guidance are different teaching methods. The project was commissioned by occupational therapist Piia Jokelainen in Luovi Vocational College in Muhos. She found the need for written instructions for Luovi Vocational College students to enhance their occupational performance. She contacted the Occupational Therapy Department of Oulu University of Applied Sciences.

The purpose of our thesis was to develop visual instructions to help the students of Luovi Vocational College in Muhos to prepare meals and plan a schedule with symbols to enhance the students' occupational balance. The short term practical aim was to ensure that our products would be used in Luovi Vocational College in Muhos. The long term practical aims were to ease the staff's experience of guiding the students and to enhance the students' independence in performing daily occupations, which would also enhance the students' wellbeing and health. Our learning objectives were to learn how occupational therapists can teach daily occupations for people with learning disabilities. We also wanted to learn to work professionally in a project with many professionals.

In our product development project we worked closely with the project team. The final version of the guidebook consists of four sections. Each section has photographs which represent the wanted outcome. The first section includes photographs of the options for breakfast and snack. The second section consists of photographs of drinks and the third section consists of photographs of fruits, milk products and grain products. The final section includes alternatives of ready-made meals that the students can eat for lunch and dinner. The schedule is made for seven days. The symbols for the students' daily occupations are the symbols for breakfast and snack, brushing teeth, school, lunch and dinner, cleaning, laundry and showering. The students can use the schedule to individually organize their week. Our goal was to make our products client-centered and esthetic. Feedback of the products was contradictory. Occupational therapy assessment had been necessary to make the products more client-centered. The students of Luovi Vocational College in Muhos wanted to use the guidebook in the future.

Keywords: occupational therapy, learning disabilities, teaching, guidance

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ.....	3
ABSTRACT.....	4
1 PROJEKTIN TAUSTA JA TAVOITTEET	6
2 PROJEKTIN SUUNNITTELU.....	9
2.1 Projektioorganisaatio	9
2.2 Projektin päätehtävät.....	11
3 TOIMINTATERAPIA PÄIVITTÄISTEN TOIMINTOJEN OPPIMISEN TUKENA.....	13
3.1 Opettaminen toimintaterapian interventiona	13
3.2 Merkitykselliset päivittäiset toiminnot ja niiden tasapaino	15
3.3 Oppimisvaikeudet asiakkaan oppimisen haasteena	16
3.4 Toimintaterapian keinot tukea päivittäisten toimintojen oppimista	18
3.4.1 Ohjausmenetelmän valinta	18
3.4.2 Oppimisympäristön järjestäminen.....	20
3.4.3 Palaute, vahvistaminen ja porrastaminen	21
4 TUOTTEIDEN SUUNNITTELU JA TOTEUTUS	22
4.1 Ongelman ja kehittämistarpeen tunnistaminen ja ideointi.....	22
4.2 Tuotteiden luonnostelu ja laatukriteerit	23
4.3 Tuotteiden kehittäminen	25
4.4 Tuotteiden viimeistely	29
5 PROJEKTIN ARVIOINTI.....	33
5.1 Tuotteiden laatukriteerien saavuttamisen arviointi.....	33
5.2 Projektityöskentelyn ja tavoitteiden saavuttamisen arviointi	34
6 POHDINTA.....	37
LÄHTEET.....	40
LIITTEET	48

1 PROJEKTIN TAUSTA JA TAVOITTEET

Kuntoutus on prosessi, jolla pyritään helpottamaan asiakkaan sopeutumista toimintakyvyn rajoitteisiin ylläpitämällä ja kehittämällä asiakkaan olemassa olevia vahvuuksia (Creek 2003, 58). Kuntoutuksen tavoitteena on asiakkaan mahdollisimman itsenäinen selviytyminen elämän eri tilanteissa (Paatero, Lehmijoki, Kivekäs & Ståhl 2008, 31). Toimintaterapia on kuntoutusta, jossa ollaan kiinnostuneita asiakkaan toimintakyvyn edistämisestä, ylläpitämisestä ja palauttamisesta, jotta asiakkaan on mahdollista osallistua hänelle merkityksellisiin toimintoihin omassa ympäristössään (Hagedorn 2000, 310). Toimintaterapeuttien ensisijaisena tavoitteena on tukea asiakkaan elämänlaatua, hyvinvointia, yhteiskuntaan osallistumista ja asiakkaan itsenäisyyttä mahdollistamalla asiakkaan osallistuminen päivittäisiin toimintoihin (Riley 2010, 17). Itsenäisyys tarkoittaa mahdollisimman omatoimista suoriutumista jokapäiväisen elämän vaatimuksista ja kokemusta itsenäisyydestä. Myös henkilön, jolla on oppimisvaikeuksia, tulisi aikuisiässä irtautua lapsuudenkodistaan asumaan joko itsenäisesti tai tuen avulla (ks. Kaski, Manninen & Pihko 2009, 206, 222-223.) Oppimisvaikeudet tarkoittavat erilaisia hankaluuksia, jotka tekevät oppimisen haastavaksi. Asiakkaalla voi olla esimerkiksi kielen ymmärtämiseen tai tuottamiseen liittyviä ongelmia, näönvauraiseen hahmottamiseen liittyviä ongelmia ja tarkkaavaisuushäiriöitä. Samalla henkilöllä voi olla samanaikaisesti monta ongelmaa. (Numminen & Sokka 2009, 18-19.) Vaikeudet itsestä huolehtimisen toiminnoissa ja ympäristössä selviytymisessä voivat johtaa omanarvontunnon menetykseen ja riippuvuuden tunteen kokemiseen (Richardson 2001, 107). Hoitamattomia oppimisvaikeuksia pidetään selkeästi yhtenä syrjäytymiseen johtavana riskitekijänä (Haapasalo, Korkeamäki, Nukari, Reiterä-Paajanen & Saarelainen 2007, 44).

Normaalisuuden periaate on keskeinen lähtökohta palveluita järjestettäessä. Sillä tarkoitetaan, että jokaiselle henkilölle tulee pyrkiä turvaamaan mahdollisuudet toimia ikänsä, kehitystasonsa ja yksilöllisten kykyjensä mukaisesti yhteiskunnan täysivaltaisena jäsenenä, tarvittaessa palvelujen ja tukitoimien avulla. (Kaipinen, hakupäivä 30.11.2009) Palvelujärjestelmämme ei kuitenkaan tarjoa riittävästi palveluita henkilöille, joilla on oppimisvaikeuksia, vaikka tuen saaminen on tärkeää. Pienikin tuki voi auttaa oppimisen ongelmatilanteissa ja olla tarpeen, jotta vaikeudet eivät kasautuisi liian suuriksi. (Haapasalo, Korkeamäki, Nukari, Reiterä-Paajanen & Saarelainen 2009, 5.) Nykyisin henkilöt, joilla on oppimisvaikeuksia elävät enenevässä määrin itsenäisesti, minkä takia myös toimintaterapian rooli heidän kuntoutuksessaan on lisääntynyt. (Fleming 2008, 473.)

Kuntoutus voi parantaa elämänlaatua ja itsetuntoa sekä lisätä selviytymisen mahdollisuuksia opiskelussa ja työelämässä henkilöillä, joilla on oppimisvaikeuksia (Haapasalo ym. 2009, 5). Toimintaterapeuteilla on tärkeä rooli tämän asiakasryhmän tulevaisuuden tarpeiden ennakoimisessa, suunnittelussa ja toteutuksessa (Fleming 2008, 483). Toimintaterapeutin kyky järjestää ympäristöä ja mahdollistaa asiakkaan turvallista osallistumista toimintoihin omassa kodissaan ja yhteisössään, edistää asiakkaan hyvinvointia ja voi vähentää heidän riippuvuutta huoltajista sekä sosiaali- ja terveystalveista (Riley 2010, 17). Omatoimisuuden tukeminen tarkoittaa elämänhallintaa ja itsenäisyyttä lisäävien taitojen opettamista päivittäisissä toiminnoissa. (Kaski ym. 2009, 206, 223). Toimintaterapia on erityisen tärkeää silloin, kun asiakkaalla on edessään elämänmuutoksia, kuten kotoa pois muuttaminen (Lillywhite & Haines 2009, 2).

Ammattiopisto Luovi on ammatillista erityisopetusta tarjoava erityisoppilaitos. Se on tarkoitettu henkilöille, jotka tarvitsevat terveydellisistä tai muista syistä opinnoissaan ja työllistymisessään erityistä ohjausta, neuvontaa ja tukea. Oppilaitos toimii 26 paikkakunnalla ja työllistää 850 ammattilaista. Sen koulutustarjontaan kuuluvat valmentava ja kuntouttava opetus ja ohjaus, ammatilliseen perustutkintoon johtava koulutus sekä ammatillinen aikuiskoulutus. Ammattiopisto Luovi tarjoaa koulutusta myös itsenäisen elämän mahdollistamiseksi. (Ammattiopisto Luovi, hakupäivä 18.12.2009.) Ammattiopisto Luovin Muhoksen yksikön toimintaterapeutti Piia Jokelainen koki työssään tarpeen Ammattiopisto Luovin opiskelijoille jaettavasta päivittäisistä toimintoja tukevasta ohjevihkosta. Se olisi apuna päivittäisissä toiminnoissa koulun asuntolassa. Hän otti yhteyttä Oulun seudun ammattikorkeakoulun toimintaterapian lehtori Kaija Nevalaiseen, joka tarjosi aiheita opinnäytetyön aiheeksi. Kiinnostuimme aiheesta, koska se tarjosi mahdollisuuden toteuttaa käytännönläheinen työ yhteistyössä ison organisaation kanssa, jolla on resursseja tuoda tuote opiskelijoiden käyttöön. Pystymme projektissa myös hyödyntämään omaa osaamistamme monipuolisesti.

Projektissa tuottamamme lukujärjestys symboleineen ja ohjevihko on tarkoituksena lisätä Ammattiopisto Luovin Muhoksen yksikön opiskelijoiden toimintaympäristöön. Tuotteiden tavoitteena on edistää opiskelijoiden päivittäisistä toiminnoista suoriutumista ja niiden oppimista. (ks. Hagedorn 2001, 45.) Jokainen päivä koostuu työn, ruokailun, itsestä huolehtimisen, vapaa-ajan ja levon toiminnoista (ks. Mosey 1996, 93). Asiakkaan ajankäyttöön vaikuttavat hänen tarpeensa, arvonsa ja mielenkiinnonkohteensa. Toimintojen säännöllinen toistuvuus jäsentää asiakkaan päivää, ja tuo siihen rakennetta, rutiineja ja ennustettavuutta. Asiakkaan taito organisoida ajankäyttöä mahdollistaa vastuun ottamisen ja nauttimisen hänelle tärkeissä rooleissa. Päivittäisten toimintojen

epäsäännöllisyys voi aiheuttaa asiakkaassa hämmennystä. (Mosey 1996, 93-94.) Aterioiden valmistaminen on tuttu ja merkityksellinen päivittäinen toiminta eri ikäisille asiakkaille ja vaatii useiden taitojen osaamista. Aterioiden valmistaminen voi olla tarkoituksenmukainen toiminta asiakkaan eri rooleissa ja osa itsestä huolehtimisen, vapaa-ajan, työn ja leikin toimintoja. Valittu ruoka voi edustaa asiakkaalle tärkeitä kulttuurisia ja uskonnollisia merkityksiä sekä ilmentää asiakkaan käsityksiä hyvinvoinnista. (Tubbs & Drake 2007, 100, 107; Burkhardt, hakupäivä 17.1.2011.)

Tavoitteilla kuvataan sitä, mitä projektilla on tarkoitus saada aikaan (Karlsson & Marttala 2001, 63). Projektin **tulostavoitteena** oli tuottaa lukujärjestys symboleineen ajankäytön ja päivittäisten toimintojen jäsentämisen tueksi ja ohjevihko aterioiden valmistamisen tueksi henkilöille, joilla on oppimisvaikeuksia. **Lyhyen aikavälin toiminnallisena tavoitteena** oli lukujärjestyksen ja ohjevihkon käyttöönotto Ammattiopisto Luovin Muhoksen yksikössä. **Pitkän aikavälin toiminnallisena tavoitteena** oli se, että Ammattiopisto Luovin Muhoksen yksikön henkilökunta kokee opiskelijoiden ohjaamisen helpommaksi. Ohjevihkon avulla henkilökunnan on mahdollista löytää ja tarjota opiskelijoille yhtenäiset ohjeet aterioiden valmistamiseen. Ohjevihko auttaa henkilökuntaa opettamaan ja ohjaamaan opiskelijoita Ammattiopisto Luovin Muhoksen yksikössä ja asuntolassa. Lukujärjestyksen avulla opiskelijat voivat ohjattuna tai itsenäisesti oppia oman ajan organisointia. Tarkoituksena on, että opiskelijat käyttävät lukujärjestystä ja ohjevihkoa alun ohjauksen jälkeen itsenäisesti, jolloin tuotteen varsinaiset hyödynsaajat ovat Ammattiopisto Luovin Muhoksen yksikön opiskelijat. **Pitkän aikavälin toiminnallisena tavoitteena** oli myös se, että opiskelijat suoriutuvat itsenäisemmin päivittäisissä toiminnoissaan, mikä vahvistaa opiskelijoiden elämänhallintaa ja hyvinvointia. Opiskelijoiden oppiessa päivittäisistä toiminnoista suoriutumista entistä itsenäisemmin tuotteiden avulla, riippuvuus palveluista ja omaisten tuesta vähenee.

Oppimistavoitteenamme oli etsiä ja soveltaa tietoa siitä, miten toimintaterapeutti voi opettaa päivittäisistä toiminnoista suoriutumista henkilöille, joilla on oppimisvaikeuksia. Tavoitteena oli myös, että osaamisemme kehittyy päivittäisten toimintojen analysoinnissa, porrastamisessa ja soveltamisessa niin, että ohjevihko ja lukujärjestys symboleineen ovat käytettävissä Ammattiopisto Luovin Muhoksen yksikön opiskelijoiden opettamisessa ja ohjaamisessa. Lisäksi tavoitteenamme oli oppia työskentelemään yhteistyössä eri alojen ammattilaisten ja asiantuntijoiden kanssa, saada kokemusta projektin suunnittelusta ja toteutuksesta sekä kirjallisen raportin tuottamisesta. Projektityöskentelystä on hyötyä tulevaisuudessa, sillä se antaa rohkeutta hakea ja osallistua erilaisiin työelämän tarjoamiin projekteihin.

2 PROJEKTIN SUUNNITTELU

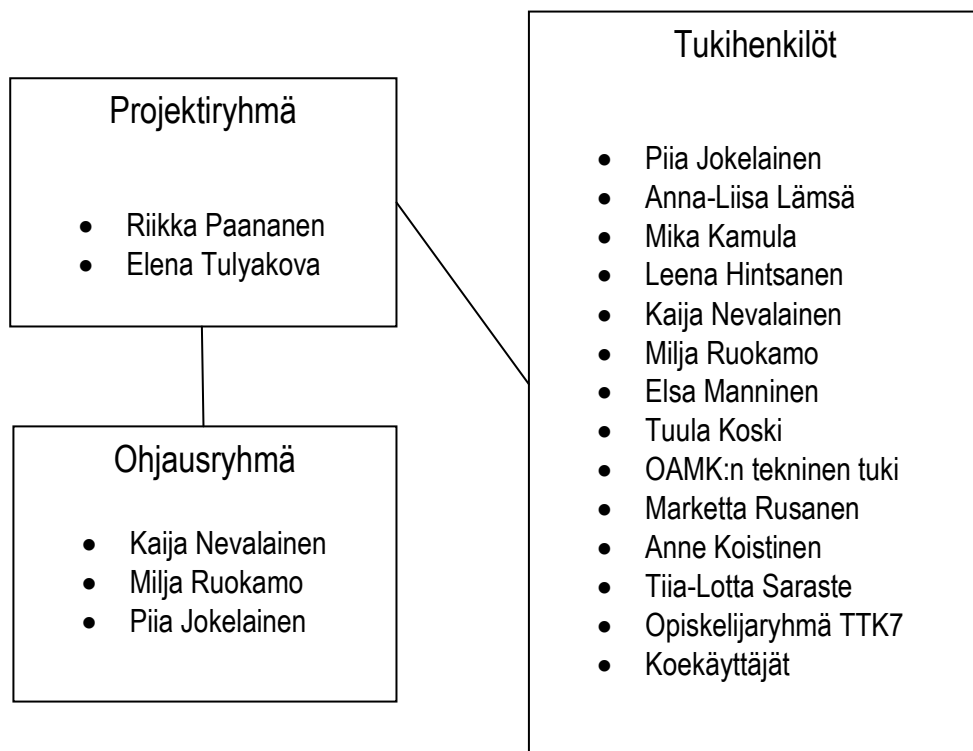
Projekti tarkoittaa määräaikaista, kertaluonteista, asetettuihin tavoitteisiin tähtäävää tehtäväkokonaisuutta (Outinen, Lempinen, Holma & Haverinen 1999, 65). Projekti käynnistyy projektin asettajan eli projektin tilaajan päätöksellä (Ruuska 2007, 71–72). Meidän projektissamme projektin tilaajana toimi Ammattiopisto Luovin Muhoksen yksikkö. Ammattiopisto Luovista projektin asettamiseen osallistui tutkimuspäällikkö Anna-Liisa Lämsä ja toimintaterapeutti Piia Jokelainen. Yhdessä projektin asettajatahon kanssa määrittelimme, mitä projektissa on tarkoitus tehdä, missä ajassa, kenelle lopputulos on tarkoitettu sekä paljonko rahaa ja muita resursseja on käytettävissä. (ks. Ruuska 2007, 71–72.)

2.1 Projektioorganisaatio

Projektin ajaksi perustetaan projektioorganisaatio, johon kuuluvilla henkilöillä on projektin toteutumisen kannalta tarpeellista asiantuntijuutta. Projektin edetessä henkilömäärä kasvoi, kun tarvitsimme asiantuntijuutta laajemmalla alueella. Projektioorganisaatioomme kuuluvat projektiryhmä, ohjausryhmä ja tukihenkilöt (kuvio 1). (Outinen ym. 1999, 69.) Projektiryhmä tarkoittaa asiantuntijoita, jotka käytännössä vastaavat projektin asiasisältöön liittyvien tehtävien toteuttamisesta. Projektiryhmän vastuulla on projektin päivittäinen johtaminen, siihen liittyvien päätösten teko ja yhteydenpito projektin muihin ryhmiin. Ryhmän jäsenillä on oltava yhteinen näkemys projektin tavoitteista, työskentelytavoista ja sen johtamisesta. (Ruuska 2007, 21; ks. Anttila 2001, 77.) Projektimme projektiryhmän muodostivat Riikka Paananen ja Elena Tulyakova, jotka toimivat projektiryhmän tasavertaisina jäseninä ja tekivät projektin toteutumiseen vaaditut tehtävät.

Ohjausryhmä valvoo projektin etenemistä sekä rajaa projektin aikataulun, tekee resursseja koskevia päätöksiä ja toimii projektin tilaajan määrittelemissä rajoissa. Ohjausryhmä seuraa projektin etenemistä ja hyväksyy väli- ja lopputulokset. (Ruuska 2007, 21, 144-145.) Projektimme ohjausryhmään kuuluivat lehtorit Kaija Nevalainen ja Milja Ruokamo Oulun seudun ammattikorkeakoulusta ja toimintaterapeutti Piia Jokelainen Ammattiopisto Luovin Muhoksen yksiköstä. Lehtorit hyväksyivät aiheen ja väli- ja lopputulokset ja varmistivat, että tuotekehitysprojekti toteutuu Oulun seudun ammattikorkeakoulun opinnäytetyön vaatimusten mukaisesti. Piia Jokelainen oli mukana aiheen hyväksymisessä ja antamassa palautetta tuotekehitysprojektin eri vaiheissa.

Tukihenkilöstöön voi kuulua erityisalueiden asiantuntijoita, jotka voivat auttaa esimerkiksi projektin laadunvarmistukseen liittyvissä kysymyksissä (Ruuska 2007, 129). Tukihenkilöinä projektissamme olivat Ammattiopisto Luovista toimintaterapeutti Piia Jokelainen, tutkimuspäällikkö Anna-Liisa Lämsä, opettaja Leena Hintsanen ja media-assistentti Mika Kamula, Oulun seudun ammattikorkeakoulusta lehtorit Kaija Nevalainen, Milja Ruokamo, Tuula Koski ja Marketta Rusanen, yliopettaja Elsa Manninen sekä vertaisarvioijat toimintaterapian opiskelijat Anne Koistinen ja Tiia-Lotta Saraste. Piia Jokelainen toimi yhdyshenkilönä ja varmisti, että ohjevihko on sisällöllisesti tarkoituksenmukainen käytettäväksi Luovin opiskelijoiden kanssa. Lisäksi Piia Jokelainen vastasi ohjevihkon koekäyttöön osallistuvien Luovin opiskelijoiden ja ohjaajien hankkimisesta. Anna-Liisa Lämsä vastaa Ammattiopisto Luovin kanssa yhteistyössä tehtävistä opinnäytetöistä. Asiantuntijoina tuotteen ulkoasua koskevissa asioissa projektissamme toimivat Ammattiopisto Luovin viestinnän osaston edustaja Mika Kamula. Lehtori Kaija Nevalainen ohjasi tuotteen ja raportin toimintaterapian sisältöä ja lehtori Milja Ruokamo ohjevihkon tuotteistamisprosessia ja raportin sisältöä. Äidinkielen lehtori Tuula Koski ohjasi markkinointikirjeen laatimisessa ja loppuraportin kielen muotoilemisessa. Englannin kielen lehtori Marketta Rusanen auttoi englanninkielisen tiivistelmän kirjoittamisessa loppuraporttiin ja yliopettaja Elsa Manniselta olemme saaneet ohjausta projektityöskentelystä. Oulun seudun ammattikorkeakoulun teknisessä tuessa työskentelevät henkilöt auttoivat meitä tietotekniikkaa koskevissa kysymyksissä ohjevihkon taittamisen suhteen. Vertaisarvioijat toimintaterapian opiskelijat Anne Koistinen ja Tiia-Lotta Saraste antoivat palautetta valmistavasta seminaarista, projektisuunnitelmasta ja opinnäytetyön loppuraportista. Tukiryhmään kuuluivat myös toimintaterapia – ryhmän (ttk7) opiskelijat, jotka tarjosivat vertaistukea ja auttoivat käytännön ongelmissa.

KUVIO 1. Projektioorganisaatio

2.2 Projektin päätehtävät

Projekti on prosessi, joka muodostuu määräytyistä vaiheista. Projektin toteuttamista varten laadimme tehtäväluettelon (liite 1), jossa ilmenevät projektin tehtävät, osatehtävät sekä suunniteltu ja toteutunut aikataulu. Projektin eteneminen ja onnistuminen edellyttää näiden tehtävien suorittamista niille asetetussa aikataulussa. (ks. Viirkorpi 2000, 10–11.) Aikataulu on projektisuunnitelman keskeisin osuus, jonka perusteella projektin etenemistä voidaan ennakoida ja seurata (Ruuska 2007, 51). Jaoin projektimme neljään päätehtävään, jotka ovat aiheeseen perehtyminen, projektin suunnittelu, ohjevihkon suunnittelu ja toteutus ja projektin päättäminen. Aiheeseen perehtymisen välituloksena oli valmistava seminaarityö, projektin suunnittelun välituloksena projektisuunnitelma, ohjevihkon tekemisen lopputuloksena Minäpä valmistan itse! –ohjevihko sekä lukujärjestys symboleineen ja projektin päättämisen lopputuloksena kirjallinen raportti.

Projektin ensimmäisenä päätehtävänä oli **aiheeseen perehtyminen**. Se alkoi helmikuussa 2009 ideaseminaarissa, jossa kuulumme idean projektista. Aloitimme kirjallisuuteen perehtymisen syyskuussa 2009, jolloin perehdyimme laajasti lievästi kehitysvammaisten henkilöiden päivittäisten tai-

tojen oppimisen ohjaamiseen toimintaterapiassa. Määrittelimme aiheeseemme liittyvät käsitteet. Esitimme ja korjasimme valmistavan seminaarityön joulukuussa 2009.

Projektin toisena päätehtävänä oli **projektin suunnittelu**, jonka aloitimme kirjoittamalla projekti-suunnitelman huhtikuussa 2010. Tapasimme toimintaterapeutti Piia Jokelaisen, joka kertoi meille alustavasti, minkälainen tuote olisi Ammattiopisto Luovin Muhoksen yksikön opiskelijoille tarpeellinen. Pehdyimme entistä tarkemmin aiheemme koskevaan toimintaterapia- ja projektikirjallisuuteen. Esitimme ja korjasimme projektisuunnitelman Oulun seudun ammattikorkeakoulussa toukokuussa 2010. Tämän jälkeen tapasimme Ammattiopisto Luovin opinnäytetyövastaavan Anna-Liisa Lämsän. Tapaamisen tarkoituksena oli sopia yhteistyösopimusta ja tekijänoikeussopimusta koskevista asioista, mutta sopimuksien allekirjoittaminen siirtyi, koska Anna-Liisa Lämsän täytyi keskustella projektiin liittyvistä kysymyksistä esimiehensä kanssa.

Projektin kolmas päätehtävä oli **ohjevihkon suunnittelu ja toteutus**. Tutustuimme laajasti julkaisujen ja painotuotteiden tekemistä koskevaan kirjallisuuteen. Kirjoitimme ohjevihkon käsikirjoituksen ensimmäisen version samaan aikaan projektisuunnitelman kirjoittamisen kanssa. Syyskuussa 2010 tapasimme jälleen yhteistyötahon edustajat Anna-Liisa Lämsän ja Piia Jokelaisen. Kokouksessa lopullisten tuotteiden sisältö tarkentui. Suunnittelimme ja toteutimme kuvaukset, joissa otimme ohjevihkoon tulevat kuvat sekä hankimme luvat muiden ottamien kuvien käyttämiseen. Ohjevihkon, lukujärjestyksen ja sen symboleiden ensimmäiset versiot valmistuivat marraskuun lopussa 2010, minkä jälkeen lähetimme ne Piia Jokelaiselle Ammattiopisto Luovin Muhoksen yksikköön esitettäväksi. Esitetauksessa keräsimme palautetta Luovin opiskelijoilta, heidän ohjaajiltaan ja Piia Jokelaiselta palautelomakkeilla (liitteet 2, 3 ja 4). Teimme lopulliset muutokset ohjevihkoon ja lukujärjestykseen saamamme palautteen perusteella joulukuussa 2010. Palautteen avulla varmistimme tuotteidemme ja tuotekehittelyprosessin laatukriteereiden täyttymisen sekä tavoitteiden täyttymisen.

Projektin viimeinen eli neljäs tehtävä oli **projektin päättäminen**. Aloitimme uusien kirjallisten lähteiden etsimisen lokakuussa 2010, samaan aikaan tuotteiden tekemisen kanssa. Niiden yhtäaikainen tekeminen tukivat toisiaan, sillä uusien kirjallisuuslähteiden kautta löysimme ohjeita ja perusteita tuotteita koskeville ratkaisuille. Joulukuussa 2010 allekirjoitimme opinnäytetyöluvan (liite 5) Luovin Muhoksen yksikön kanssa, yhteistyösopimukset ja tekijänoikeussopimukset, joissa tekijänoikeudet jäivät tuotteen tekijöille ja käyttöoikeus siirtyi Ammattiopisto Luovin Muhoksen yksikölle. Esitimme ja korjasimme loppuraportin sekä kirjoitimme maturiteerin tammikuussa 2011.

3 TOIMINTATERAPIA PÄIVITTÄISTEN TOIMINTOJEN OPPIMISEN TUKENA

Kuntoutus on tarkoituksenmukaisesti suunniteltu terapeutti-prosessi, johon osallistuu useita eri sosiaali- ja terveysalan ammattilaisia. Sen tavoitteena on edistää asiakkaan sairauden tai vamman vuoksi alentunutta toimintakykyä sekä kompensoida ja vähentää siitä johtuvia muita toiminnan rajoitteita. (Hagedorn 2000, 15.) Toimintaterapia on kuntoutusta, ja se perustuu toimintaterapeutin ja asiakkaan väliseen yhteistyöhön (Launiainen ja Lintula 2003, 7). Toimintaterapeutti mahdollistaa asiakkaan päivittäisistä toiminnoista suoriutumista ja vähentää oppimisvaikeuksista johtuvia hankaluuksia (Fleming, Mitchell, McAughrie & McNaughton 2003, 430). Toimintaterapeutti opettaa asiakkaalle taitoja, jotka edistävät hänen osallistumistaan hänelle merkityksellisiin toimintoihin (ks. Fleming ym. 2003, 426). Toimintaterapeuttien työskentely tukee yhteiskunnan kehittymistä siihen suuntaan, että henkilöillä, joilla on oppimisvaikeuksia on oikeus elää itsenäisemmin, olla vastuussa elämästään ja osa yhteiskuntaa (Lillywhite & Haines 2009, 2).

3.1 Opettaminen toimintaterapian interventiona

Toiminta tarkoittaa tekemistä, olemista ja muutosta, ja se on kaikkien ihmisten perustarve. Toiminnalla on aina fyysinen, sosiaalinen, psykologinen, emotionaalinen ja henkinen ulottuvuus. (Creek 2003, 32.) Sitä kuvataan tarkoituksenmukaiseksi ajan- ja energiankäytöksi sekä kiinnostuksen- ja huomion jakamiseksi työn, vapaa-ajan, leikin, itsestä huolehtimisen ja levon toiminnoissa. Toimintaterapiassa toimintaa kuvataan ihmiselle luontaisena ilmiönä, koska se muodostaa rakenteen jokapäiväiselle elämälle. (Wilcock 2006, 10.) Toimintaterapia on tutkimukseen perustuvaa toiminnan, neuvonnan ja ohjauksen avulla toteutettavaa kuntoutusta (Suomen toimintaterapeuttiliitto ry, hakupäivä 6.12.2010). Sen tavoitteena on asiakkaan optimaalinen toimintakyky, joka määritellään mielekkäänä kokemuksena jokapäiväisiin toimintoihin osallistumisessa (Law, Baum & Dunn 2005, 1). Toimintaterapiassa ollaan kiinnostuneita asiakkaan toimintakyvyn perusaineista: yksilöstä, hänen toiminnoistaan, hänen vuorovaikutuksestaan ympäristön kanssa sekä hänen rooleistaan. Roolilla tarkoitetaan asiakkaan sosiaalista tai toiminnallista identiteettiä, joka viittaa yksilön sosiaaliseen, kulttuuriseen ja toiminnalliseen käyttäytymiseen sekä ihmissuhteisiin. Toimintaterapiassa pyritään mahdollistamaan asiakkaan pätevyyden tunnetta toimijana hänen jokapäiväisessä elämässään. Tämän avulla edistetään asiakkaan hyvinvointia, minimoidaan asiakkaan toimintaa vaikeuttavia tekijöitä ja ympäristön esteiden vaikutuksia. (Hagedorn 2001, 5, 161.)

Toimintaterapiassa toimintaa käytetään terapeuttisesti. Terapeuttinen toiminta tarkoittaa toiminnan analyysin ja soveltamisen perusteella valittua toimintaa, jonka päämääränä on vaikuttaa asiakkaan toimintakykyyn. (Launiainen & Lintula 2003, 7-8, 55.) Toiminnan analyysi sisältää toiminnan osiin pilkkomisen ja sen vaiheistamisen. Siinä tarkastellaan toiminnan pysyviä ja tilansidonnaisia tekijöitä arvioiden samalla toiminnan terapeuttista vaikuttavuutta. (Hagedorn 2001, 41.) Toiminnan analyysin avulla pyritään lisäksi löytämään asiakkaalle tarkoituksenmukainen toiminta, jota sovelletaan niin, että sillä mahdollistetaan yksilön osallistuminen ennestään tuttuun tai uuteen toiminnalliseen rooliin (Kielhofner & Forsyth 2009, 91). Toimintaterapiassa tunnistetaan myös ympäristön merkitys toiminnassa. Ympäristön analyysissa havainnoidaan fyysisen ja sosiaalisen ympäristön osatekijöitä ja tulkitaan niiden vaikutusta asiakkaan suoriutumiseen tai terapiaan. (Hagedorn 2001, 44, 161.) Toimintaterapiassa toimintaa sovelletaan tai ympäristöä muutetaan asiakaslähtöisesti. Tällöin tavoitteena on, että asiakas pystyy suoriutumaan toiminnoista hyödyntäen toimintakykyään parhaalla mahdollisella tavalla, tarvittaessa tuettuna. (Hagedorn 2000, 18.)

Toimintaterapeutti on kuntoutusalan ammattilainen. Toimintaterapeutti on kiinnostunut asiakkaan toimintakyvystä ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Saadakseen tarvittavaa tietoa asiakkaasta toimintaterapeutti tekee arvioinnin yhteistyössä asiakkaan, hänen omaistensa ja tukiverkostonsa sekä eri alojen asiantuntijoiden kanssa. (Launiainen & Lintula 2003, 8.) Alkuarvioinnissa toimintaterapeutti kartoittaa asiakkaan vahvuudet ja kehittämisen alueet sekä määrittää yhteistyössä asiakkaan kanssa toimintaterapian tarpeen. Arvioinnissa saatujen tietojen perusteella toimintaterapeutti valitsee intervention suunnan ja fokuksen sekä tarkoituksenmukaisen toimintaterapian viitekehysten. (Hinojosa 2008, xvii; Creek 2002, 93.) Toimintaterapian interventio tarkoittaa toimintaterapeutin ja asiakkaan välistä yhteistyötä, jonka tavoitteena on helpottaa asiakkaan sitoutumista terveyttä ja osallistumista edistävään toimintaan. Interventioon sisältyy terapian suunnittelu, toteutus ja arviointi (Creek 2003, 20; Occupational therapy practice framework 2008, 671-672). Toimintaterapian interventiossa tavoitteet muodostetaan niin, että asiakas saavuttaa hänelle optimaalisen itsenäisyyden tason (Fleming 2008, 479). Jatkuvassa arvioinnissa toimintaterapeutti arvioi intervention aikana tapahtuneita muutoksia asiakkaan toimintakyvyssä tavoitteisiin perustuen. Loppuarviointi antaa intervention päättyessä kokonaiskuvan asiakkaan toimintakyvystä jatkosuunnitelmien tekemisen tueksi. (Creek 2002, 93.)

Toimintaterapiassa oppimisen ajatellaan tapahtuvan tekemisen kautta ja se tarkoittaa informaation hankkimista tai sen ymmärtämistä, taitojen omaksumista, arvojen muuttumista ja ongelmarat-

kaisua (Hagedorn 2000, 119-120). Opettaminen on toimintaa, jossa välitetään tietoa ja se on tärkeä osa toimintaterapeuttista interventiota (Punwar & Peloquin 2000, 42; Richardson 2001, 102; ks. Hagedorn 2000, 119). Opettaakseen asiakasta toimintaterapeutin täytyy arvioida asiakkaan kyky muistaa ja siirtää tietoa, jotta terapeutti ja asiakas voivat käyttää tarkoituksenmukaisia opettamisen menetelmiä saavuttaakseen asetetut tavoitteet (Richardson 2001, 147). Tiedon välittämiseen käytettävän opettamisen menetelmän tarkoituksenmukainen valinta on tärkeää, koska oikein valittu menetelmä lisää asiakkaan mahdollisuutta oppia ja omaksua uusia taitoja (Roberts 2002, 275).

3.2 Merkitykselliset päivittäiset toiminnot ja niiden tasapaino

Toimintaterapiassa toiminnot jaetaan usein päivittäisiin toimintoihin, tuottaviin toimintoihin ja vapaa-ajan toimintoihin. Nämä toiminnot vaikuttavat yksilön toimintakyvyn ja terveyden ylläpitämiseen. (Goodman & Locke 2009, 44-45.) Päivittäiset toiminnot vaihtelevat elossa pysymiseen tarvittavista perustoiminnoista vaativampiin itsestä huolehtimisen ja itsenäiseen elämiseen tarvittaviin toimintoihin (Hagedorn 2001, 41). Kyky selviytyä päivittäisistä toiminnoista omatoimisesti tai tuettuna, mahdollistaa yksilön osallistumisen myös muihin toimintoihin ja hyväksytyksi tulemisen yhteiskunnassa (Goodman & Locke 2009, 44-45). Hagedornin (2001, 41) mukaan ADL-toiminnot eli henkilökohtaiset päivittäiset toiminnot (personal activities of daily living, PADL) tarkoittavat toimintoja, jotka ovat välttämättömiä yksilön selviytymisen kannalta kuten ruokaileminen, lämpimänä pysyminen, vaaran välttäminen, henkilökohtaisesta hygieniasta huolehtiminen sekä vuorovaikutustaidot. Kodinhoidon päivittäisiin toimintoihin (domestic activities of daily living, DADL) kuuluvat yksilön itsenäiseen asumiseen tarvittavia taitoja, kuten ruoanlaitto, asiointi ja kodinhoito. Hurnastin mukaan (2006, 9) päivittäisten toimintojen käsite tulisi määritellä ennen kaikkea yksilön näkökulmasta ottaen huomioon ne toiminnot, jotka ovat yksilölle tärkeitä ja merkityksellisiä.

Asiakkaan osallistumista ja terapian vaikuttavuutta voi lisätä se, että toimintaterapeutti tunnistaa asiakkaalle merkityksellisen ja motivoivan päivittäisen toiminnan (ks. Richardson 2001, 104-105). Merkityksellinen päivittäinen toiminta voi tarjota asiakkaalle mahdollisuuden valinnan tekemiseen, konkreettisen lopputuloksen, nautintoa tai positiivisten miellelyhtymien kokemista toiminnalle luonnollisessa kontekstissa (Trombly 2002, 261-262). Toiminta on merkityksellistä asiakkaalle, kun asiakas siitä suoriutumalla saavuttaa henkilökohtaisesti tai kulttuurisesti tärkeän tavoitteen. Merkityksellisyys vaikuttaa asiakkaan toimintaan sitoutumiseen. Toiminnan merkityksellisyys tulee siitä, että toiminnan tekeminen vahvistaa asiakkaan käsitystä hänen identiteetistään ja itse-

tunnostaan. Merkityksellinen toiminta voi myös liittyä asiakkaan elämänvaiheeseen tai se auttaa häntä osallistumaan yhteisönsä toimintaan. Jokaisella toiminnalla on merkitys toimintaa tekevälle asiakkaalle. Merkityksen taso voi vaihdella eri toiminnoissa ja samassakin toiminnassa eri aikoina kontekstista riippuen. (Creek 2010, 68-69; Hammel 2004, 297.)

Kaikki toiminnot voidaan kokea merkityksellisinä, mutta merkityksen kokeminen edellyttää riittävästi voimavaroja, kuten energiaa, tukea ja aikaa (Häkansson, Dahlin-Ivanoff & Sonn 2006, 78-79). Toimintojen merkitys muodostuu suhteessa muihin toimintoihin ja arjen järjestymiseen (Jonsson, Borell & Sadlo 2000, 32-33). Toiminta ohjaa sitä, miten asiakas päivittäin organisoii aikansa ja voimavarojaan (Creek 2003, 32). Toiminta on luonnollinen tapa käyttää aikaa tarkoituksenmukaisesti. Ihmiset haluavat käyttää aikaa itselleen merkityksellisiin ja tarkoituksenmukaisiin toimintoihin. Toimettomana ihmisillä on taipumus ikävystyä tai masentua helposti. Ylläpitääkseen tasapainoa ja hyvinvointia elämässään ihmisellä on tarve toimia oman kehon ja luonnollisen rytmien mukaisesti, jolloin sekä toiminta että lepo ovat tärkeitä tekijöitä. (Wilcock 2006, 9.)

Toiminnallinen tasapaino on jatkumo, jossa tasapaino ja epätasapaino vaihtelevat. Se syntyy dynaamisesta prosessista, jossa asiakas elää arvojensa, tarpeidensa ja resurssiensa mukaisesti. Näiden lisäksi toiminnallisen tasapainon saavuttaminen edellyttää, että asiakkaalla on keinoja hallita elämäänsä, hänellä on harmoninen merkityksellisten toimintojen kokonaisuus, jonka tekemiseen hän on sitoutunut. Toiminnallinen tasapaino kuvastaa työn, itsestä huolehtimisen, vapaaajan ja levon toimintojen dynaamista keskinäistä riippuvuutta ja niiden suhdetta asiakkaan arvoihin, mielenkiinnonkohteisiin, tavoitteisiin sekä ympäristön vaatimuksiin. (Häkansson ym. 2006, 75, 79.) Se on yksilön kokema onnellisuuden tila, jossa päivittäisiin toimintoihin osallistuminen ja niiden vaatimukset ovat sopusoinnussa keskenään. Toiminnallinen tasapaino edistää asiakkaan terveyttä ja hyvinvointia. (Backman 2004, 203, 208.)

3.3 Oppimisvaikeudet asiakkaan oppimisen haasteena

Monet tekijät voivat vaikeuttaa ihmisen oppimista kuten riittämätön opetuksen määrä, tarkkaavaisuusongelmat tai mielenterveydelliset syyt, kuten masennus tai uupumus. (Haapasalo ym. 2009, 8; Numminen & Sokka 2009, 17). Keskeisin oppimista hankaloittava tekijä on kuitenkin oppimisvaikeudet. Oppimisvaikeudet ovat laaja ilmiö, joita on ainakin 10%:lla väestöstä. (Virsu & Haapasalo, 2001, 82.) Oppimisvaikeudet johtuvat keskushermoston erilaisesta toiminnasta ja ne saattavat ilmetä läpi ihmisen elämänkaaren (Korkeamäki & Haapasalo, hakupäivä 15.9.2010). Ne al-

kavat ennen aikuisikää ja niillä on pysyvä vaikutus henkilön kehitykseen (Valuing people 2001, 14-15). Oppimisvaikeudet ovat erilaisia laajuuden, vaikeusasteen ja laadun suhteen. Ne voivat ilmetä laaja-alaisina tai kapea-alaisina oppimisvaikeuksina. Oppimisvaikeus on kapea-alainen, kun se liittyy vain yhteen oppimisen alueeseen. Vaikeusastetta määritellään käyttämällä sanoja lievä, kohtalainen ja vaikea-asteinen, riippuen siitä, miten suuri kyseisen tiedonkäsittelytaidon ja normaalin iänmukaisen kehityksen ero on. (Haapasalo ym. 2009, 9; Numminen & Sokka, 2009, 18-19.)

Oppimisvaikeuksien laadulliset ominaisuudet voivat kohdistua asiakkaan kognitiivisiin valmiuksiin, jotka ovat tietoisuuteen ja ongelmanratkaisuun vaikuttavia valmiuksia. Niitä ovat muun muassa orientaatio, älykyys, tarkkaavaisuus, muisti, ajattelu, käsitteellistäminen, ajanhallinta, joustavuutta, tiedostamista, arvostelukykä ja ongelmanratkaisua. (Suomen Kuntaliitto & Suomen Toimintaterapeuttiliitto 2003, 41; Haapasalo ym. 2009, 9; Numminen & Sokka, 2009, 18-19.) Robnett (2010, 230-231) jakaa kognitiiviset valmiudet orientaatioon, tarkkaavaisuuteen, muistiin, toiminnan ohjaamiseen ja metakognitioon. Orientaatio on asiakkaan tietoisuutta senhetkisestä tilanteesta ja sen avulla vastataan kysymyksiin kuka, missä, mitä, milloin ja millä tavalla. Tarkkaavaisuus on tärkeä osa muistia, koska uskotaan, että asiakkaan pitää kiinnittää huomiota ympäristön ärsykkeisiin muistaakseen halutun tiedon. Muisti sisältää kielen muistamisesta, yleisen tiedon ja tapahtumien muistamisesta, toimintojen suorittamisen muistamisesta ja suunniteltujen toimintojen toteuttamisesta ajoissa. Toiminnan ohjaaminen määritellään korkeatasoisena kognitiivisena valmiutena, joka tarkoittaa toiminnan suunnittelua, ongelmanratkaisua, joustavuutta ja arviointia. Metakognitio on tietoisuutta itsestä ja omasta toiminnasta ja kyvystä arvioida omia vahvuuksia ja kehittämisen kohteita.

Henkilöillä, joilla on oppimisvaikeuksia, on vaikeuksia uuden tai monimutkaisen informaation ymmärtämisessä ja tällöin myös omatoiminen suoriutuminen päivittäisistä toiminnoista on haastavaa (Valuing people 2001, 14-15). Oppimisvaikeus ei yleensä kuitenkaan vaikuta kaikkeen suoriutumiseen ja oppimiseen, vaan jokaiselta löytyy myös vahvuuksia (Haapasalo ym. 2009, 47). Oppimisvaikeuksille on tyypillistä niiden ilmenemismuotojen vaihtelu iän ja oppimishaasteiden mukaan. Esimerkiksi kiire, stressi ja ikääntyminen voivat korostaa vaikeuksia. (Haapasalo ym. 2009, 9.)

Asiakkaan oppimisvaikeudet voivat ilmetä toiminnassa eri tavoin. Hän voi tehdä virheitä lukemisessa ja kirjoittamisessa, tekstin tuottaminen ja kirjaaminen on työlästä, kielellinen ulkoa oppimi-

nen (esimerkiksi nimet, termit ja kertotaulu) ja vieraiden kielten oppiminen on vaikeaa. Lisäksi oppimisvaikeudet voivat hidastaa asiakkaan toimintaa niin, ettei toimintaan varattu aika riitä sen suorittamiseen. Myös samanaikaisten toimintojen suorittaminen voi olla vaikeaa, asiakkaalla on vaikeuksia huomata omia virheitään ja hän voi olla häiriöaltis toiminnan aikana. (Haapasalo ym. 2009, 10.) Vaikeudet voivat näkyä lyhytjänteisenä toimintana, töiden keskeneräisyytenä ja opintojen keskeyttämisenä (Haapasalo ym. 2007, 43).

3.4 Toimintaterapian keinot tukea päivittäisten toimintojen oppimista

Päivittäisistä toiminnoista suoriutumisen opettaminen on tärkeä osa toimintaterapeutin työtä. Toimintaterapeutit käyttävät työssään toimintojen opettamista, jotta asiakas kehittäisi vaihtoehtoisia tai kompensoivia strategioita merkityksellisistä toiminnoista suoriutumiseen ja taitoja tukemaan toiminnallisia roolejaan. (Richardson 2001, 102, 147.) Oppiminen ymmärretään aktiiviseksi toiminnaksi, jossa luodaan uusia merkityksiä ja taitoja (ks. Mosey 1996, 222; Ikonen 1999, 74). Opettamisen aikana toimintaterapeutti rohkaisee asiakasta toimintaan, jotta asiakas löytäisi ratkaisuja ongelmiin ja pyrkisi tekemään toiminnan onnistumisen kannalta välttämättömät muutokset (Mosey 1996, 222).

Opettaminen on yksi toimintaterapeutin oleellisimmista taidoista. Opettaakseen henkilöä, jolla on oppimisvaikeuksia, toimintaterapeutin täytyy olla tietoinen hänelle ja hänen perheelleen merkityksellisistä päivittäisistä toiminnoista, tarkoituksenmukaisen ohjausmenetelmän ja oppimisympäristön valitsemisesta sekä toimintojen vahvistamisesta ja porrastamisesta. Lisäksi toimintaterapeutti ottaa huomioon opetettavaksi valitun päivittäisen toiminnan ominaispiirteet sekä asiakkaan kognitiiviset valmiudet, kuten tarkkaavaisuus ja hahmottaminen, jotka vaikuttavat merkittävästi oppimiseen. Nämä tiedot terapeutti saa asiakkaan arvioinnissa, jonka pohjalta tehdään intervention suunnitelma, valitaan toiminnat ja opettamisen tapa. (ks. Richardson 2001, 103-104; Flinn & Vining Radomski 2002, 286; Mosey 1996, 220.)

3.4.1 Ohjausmenetelmän valinta

Toimintaterapeutti valitsee ohjausmenetelmän, joka on yhteensopiva asiakkaan kognitiivisten valmiuksien ja opetettavan toiminnan ominaisuuksien kanssa (Richardson 2001, 103). Toimintojen hallinta vaatii useiden taitojen osaamista, jotka toimintaterapeutti selvittää toiminnan analyysillä. Toiminnan analyysin avulla tunnistetaan toiminnan haastavat tehtävät ja ne osa-alueet, joilla

puuttuva taito on korvattava toisen taidon, apuvälineen käytön tai avustamisen avulla. (Kaski ym. 2009, 207.) Richardson (2001, 102, 104) jakaa ohjaamisen toimintaterapiassa keholliseen, sanallinen ja visuaaliseen ohjaamiseen.

Kehollinen ohjaaminen sisältää taktililliset, proprioseptiiviset ja kinestiittiset vihjeet, jotka auttavat asiakasta pitämään yllä liikkeeseen tarvittavaa nopeutta ja suuntaa (Richardson 2001, 104). Taktilinen vihje tarkoittaa esimerkiksi kevyttä kosketusta, painetta, lämpötilaa tai värinää, jotka saadaan ihon kosketuksen kautta. Proprioseptiivinen vihje tarkoittaa sitä, että ohjaamisessa aiheutetaan toiminnalla lihasten, nivelten tai muiden sisäisten kudosten lähettämiä ärsykeitä, jotka antavat tietoa kehon osien suhteesta toisiinsa. Kinesteettinen vihje tarkoittaa, että terapeutti liikuttaa asiakkaan niveltä/niveliä, jolloin asiakas tunnistaa nivelen liikkeen suunnan. (ks. Bentzel 2002, 159-160.) Kehollista ohjaamista on tarkoituksenmukaista käyttää opettaessa päivittäisiä toimintoja asiakkaalle, jolla on oppimisvaikeuksia, jotka johtuvat kognitiivisia ja/tai sensorisen prosessin vaikeuksista. (Richardson 2001, 104.)

Sanallinen ohjaaminen jaetaan suoraan ja epäsuoraan ohjaamiseen. Suora sanallinen ohjaaminen tarkoittaa tarkan sanallisen ohjeen antamista, mikä johtaa toimintaan. Epäsuoralla sanallisella ohjaamisella tarkoitetaan sanallisten vihjeiden antamista, mikä voi tarkoittaa muun muassa avointen kysymysten esittämistä ja sanallista vahvistamista. (Baum, Morrison, Hahn & Edwards 2007, 5-6.) Sanallista ohjaamista on tarkoituksenmukaista käyttää sekä ryhmien että yksilöasiakkaiden kanssa. Sitä käytetään toiminnan seuraavaan vaiheeseen siirtymisen ohjeistamisessa, palautteena toiminnasta suoriutumisesta sekä asiakasta kannustettaessa ja tuettaessa. Sanallista ohjaamista käytetään toiminnan oppimisen alku- ja keskivaiheilla ja päivittäisten toimintojen oppimisen edistyessä niitä vähennetään, jotta asiakas ei tulisi niistä riippuvaiseksi. (Richardson 2001, 104.)

Visuaalista ohjaamista on tarkoituksenmukaista käyttää asiakkaiden kanssa, joilla on kognitiivisten taitojen puutteellista kehittymistä, ongelmia tarkkaavaisuuden kiinnittämisessä tai vaikeutta prosessoida puhuttua kieltä. Sitä voidaan käyttää myös päivittäisten toimintojen opettamisessa, kun toimintojen sanallinen kuvaaminen on vaikeaa niiden monimutkaisuuden vuoksi. (Richardson 2001, 104; Ikonen 1999, 101-102.) Visuaalista ohjaamista voi toteuttaa monin eri tavoin. Toimintaterapeutti voi näyttää mallia toiminnan tai sen osien suorittamisesta, minkä jälkeen asiakas tekee näytetyn uudelleen itse mallin mukaisesti. (Richardson 2001, 104; Mosey 1996, 223.) Terapeutti voi toistaa havainnollistamansa tilanteen niin monta kertaa kuin se on tarpeellista asiak-

kaan oppimisen kannalta. Muita visuaalisen ohjaamisen muotoja ovat piirrookset tai valokuvat, joita voidaan käyttää muistuttamaan asiakasta toiminnan vaiheista tai toivotusta lopputuloksesta. (Richardson 2001, 104.) Visuaalisessa ohjauksessa toiminnasta suoriutumiseen tarjottu tieto voidaan jakaa osiin pitäen annetun tiedon määrän niin rajattuna tai yksityiskohtaisena kuin on tarpeellista. Toiminnan suorittamisen tueksi käytettävillä kuvilla voidaan esittää se, mitä toiminnassa täytyy tehdä ja milloin. Kuvat ovat näin apuna arjen jäsentämisessä ja toiminnan ohjauksessa. Kuvien käytön etuna on myös, että ne ovat pysyviä, eikä asiakkaan tarvitse muistaa ulkoa asioita tai ohjeita. (Griffits 2009, 77-78; ks. Kettunen & Siikanen 2000, 26-27.)

3.4.2 Oppimisympäristön järjestäminen

Toimintaterapeutin on tärkeää arvioida asiakkaalle tärkeät toiminnot ja ottaa huomioon asiakkaan voimavarat ja kehittämisen alueet asiakkaan omassa ympäristössä. Näin toimintaterapian intervention tavoitteet ja käytetyt menetelmät edistävät asiakkaan suoriutumista päivittäisistä toiminnoista. (Kottorp, Bernspång & Fisher 2003, 196.) Toimintaa tulisi aina tarkastella suhteessa yksilön toimintaympäristön ominaisuuksiin, koska toimintakyky ja toimintarajoitteet tai niiden syntyminen eivät ole selitettävissä pelkästään yksilöllisillä tekijöillä (ks. Kaski ym. 2009, 269). Ympäristöä analysoimalla toimintaterapeutti arvioi sitä, mitä taitoja henkilö, jolla on oppimisvaikeuksia, tarvitsee itsenäiseen elämässä suoriutumiseen (Kaski ym. 2009, 262; Hagedorn 2001, 44, 161).

Toimintaterapeutti edistää asiakkaan päivittäisten toimintojen oppimista muuttamalla ja mukauttamalla ympäristötekijöitä (Harra 2003, 17). Rauhallinen ja järjestetty ympäristö edistää oppimista. Oppimista voidaan tehostaa myös luomalla tietynlainen ilmapiiri. (Mosey 1996, 225.) Parantaakseen asiakkaan toiminnallista suoriutumista ja oppimista sekä vähentääkseen ympäristön esteiden vaikutuksia toimintaterapeutti voi muuttaa, poistaa tai lisätä elementtejä asiakkaan fyysiseen toimintaympäristöön (Hagedorn 2001, 45). Toimintaterapeutti voi edistää asiakkaan toimintakykyä esimerkiksi asunnonmuutostöiden ja apuvälineiden avulla (Harra 2003, 20; Kaski ym. 2009, 247, 262). Apuvälineellä tarkoitetaan työkalun, välineen tai laitteen muunnosta, joka mahdollistaa asiakkaan osallistumisen toimintaan (Reed & Sanderson 1999, 77). Toimintaterapeutti voi myös opastaa apuvälineiden valinnassa ja käytössä (Kaski ym. 2009, 210).

3.4.3 Palaute, vahvistaminen ja porrastaminen

Toimintaterapeutti voi käyttää myös päivittäisten toimintojen opettamisessa palautteen antamista ja vahvistamista, joiden käyttäminen on tarkoituksenmukaista oppimisen kannalta (Richardson 2001, 105; Mosey 1996, 222). Palautteen antamisella on useita tarkoituksia. Se voi motivoida ja antaa energiaa toiminnan aikana tai antaa asiakkaalle tietoa siitä, kuinka hän voi korjata tekemänsä virheen. Toimintaterapeutti valitsee tietoisesti, miten ja kuinka usein hän antaa palautetta. (Flinn & Vining Radomski 2002, 289.) Sisäinen palaute syntyy asiakkaan omasta aistitiedosta ja ulkoinen palaute muista lähteistä tulevasta tiedosta (Richardson 2001, 105). Ulkoinen palaute annetaan yleensä sanallisesti (Flinn & Vining Radomski 2002, 289). Toiminnasta annettu sanallinen palaute voi sisältää tietoa asiakkaan suoriutumisen laadusta tai lopputuloksesta (Richardson 2001, 105).

Toimintaterapeutti vahvistaa asiakkaan toiminnasta suoriutumista, kun asiakas saavuttaa tavoitteet toiminnassa. Toimintaterapeutin antama palkkio vahvistaa oppimista, kun se annetaan välittömästi toivotun käyttäytymisen jälkeen. (Kaski ym. 2009, 208.) Vahvistaminen on yleensä verbaalista kehua tai kiitosta, mutta jossakin tapauksissa se voi olla esimerkiksi tauko toiminnasta (Hagedorn 2000, 125). Sosiaalinen vahvistaminen kuten hymy on yleensä tehokkain. Sanallinen vahvistaminen tulee ilmaista konkreettisesti ja selvästi. Toimintaterapeutti myös arvioi vahvistamisen vaikutusta asiakkaaseen. (Kaski ym. 2009, 208.) Vahvistamista ei tule käyttää liikaa, ettei se menetä merkitystään (Hagedorn 2000, 125). Vahvistamista vähennetään asteittain, kun toivottu käyttäytyminen alkaa onnistua (Kaski ym. 2009, 208).

Toiminnan porrastaminen tarkoittaa toiminnan soveltamista niin, että toiminta jaetaan vaatimustasojensa mukaan, ja toiminnasta suoriutumisesta tulee joko vaikeampaa tai helpompaa (Creek 2003, 38; Kelsall 2009, 129). Toimintaterapeutti porrastaa toimintaa niin, että henkilö, jolla on oppimisvaikeuksia voi hallita ja kokea onnistumista toiminnan oppimisen aikana. Toimintaterapeutin täytyy tätä varten analysoida toiminta ja määrittellä, kuinka porrastaa toiminta tarkoituksenmukaisesti ottaen huomioon asiakkaan oppimisen lähtökohdat ja kehittämisen tarpeet. (Richardson 2001, 105.) Toimintaa voidaan porrastaa niin, että asiakas jättää tehtävän monimutkaisen osan tekemättä, kunnes suoriutuu toiminnan muista osatehtävistä. Toimintaterapeutti voi myös pilkkoa haastavat tehtävät osiin tai sijoittaa toiminnassa tarvittavat välineet niin, että ne ovat peräkkäin siinä järjestyksessä, missä niitä käytetään. (Kelsall 2009, 129.)

4 TUOTTEIDEN SUUNNITTELU JA TOTEUTUS

Tuotteen suunnittelu ja kehittäminen jäsentyy viiden tuotekehityksen perusvaiheen mukaan. Näitä ovat ongelman tai kehittämistarpeen tunnistaminen, ideointi, tuotteen luonnostelu, tuotteen kehittäminen sekä tuotteen viimeistely. Vaiheesta toiseen siirtyminen ei edellytä edellisen vaiheen päättymistä. Tuotekehitysprosessi edellyttää eri alojen asiantuntijoiden ja tahojen yhteistyötä ja yhteydenpitoa. (Jämsä & Manninen 2000, 28–29.)

4.1 Ongelman ja kehittämistarpeen tunnistaminen ja ideointi

Ongelmien ja kehittämistarpeen tunnistamisen vaiheessa valitaan organisaation kehittämistarpeet valmiina olevan tiedon perusteella. Yleensä ongelmalähtöisen lähestymistavan tavoitteena on käytössä olevan palvelumuodon parantaminen. (Jämsä & Manninen 2000, 29.) Ammattiopisto Luovin Muhoksen yksikön toimintaterapeutti Piia Jokelainen koki, että yksikön opiskelijoilla on vaikeuksia päivittäisistä toiminnoista suoriutumisessa. Hänen mielestään olemassa olevat ohjeet opiskelijoiden toiminnan tueksi olivat liian monimutkaisia. Kehittämisen kohteeksi muodostui riittävän yksityiskohtaisten ohjeiden tekeminen kohtaamaan opiskelijoiden tarpeita. Ammattiopisto Luovin Muhoksen yksikön opiskelijoilla on oppimisvaikeuksia, mikä viittaa siihen, että opiskelijoilla on usein kielellisiä ja muita kognitiivisia vaikeuksia. Toimintaa jäsentävien tarkoituksenmukaisten valokuvien ja piirrosten avulla on mahdollista tarjota opiskelijalle tehokkaita visuaalisia vihjeitä päivittäisten toimintojen suorittamiseen (Shapero Shabari 2001, 87; Richardson 2001, 105). Toimintaterapeutti analysoi toiminnan niin, että hän ymmärtää päivittäisen toiminnan suorittamisen kannalta tärkeimmät osatekijät (ks. Hagedorn 2000, 169-170).

Ideavaiheessa pyritään löytämään ratkaisu organisaation niihin ongelmiin, jotka sillä hetkellä ovat ajankohtaisia (Jämsä & Manninen 2000, 35). Tuotteiden ideavaihe käynnistyi keväällä 2009 ideaseminaarissa. Kaija Nevalainen esitteli Jokelaisen tarjoaman opinnäytetyöaiheen ohjevihkon tuottamisesta. Tuote toimisi Muhoksen yksikön opiskelijoiden tukena heidän päivittäisissä toiminnoissaan. Toimintaterapeutti soveltaa toimintoja, jotta niistä suoriutuminen olisi helpompaa kuin aikaisemmin. Kun asiakkaalla on vaikeuksia suoriutua toiminnoista, toimintaterapeutti voi porrastaa toimintaa vastaamaan asiakkaan taitoja ja oppimisen tarpeita (Hagedorn 2000, 63; Richardson 2001, 105.) Tapasimme ohjausryhmäämme kuuluvat Piia Jokelaisen ja Kaija Nevalaisen keväällä 2010 pidetyssä kokouksessa. Tapaamisessa Piia Jokelainen kertoi meille, minkälainen ohjevihko

olisi hyödyllinen Muhoksen yksikön opiskelijoille. Ohjevihkossa olisi neljä eri osiota, joissa olisi kuvalliset ja sanalliset ohjeet välipalon valmistamiseen, erilaisten lounaiden ja päivällisruokien valmistamiseen, siivoamiseen ja peseytymiseen. Ohjevihkon alkuun oli tarkoitus tulla viikon lukujärjestys, johon suunnittelisimme opiskelijoiden päivittäisiä toimintoja kuvaavia symboleita.

4.2 Tuotteiden luonnostelu ja laatukriteerit

Luonnosteluvaihe käynnistyi keväällä 2010, kun oli tehty päätös siitä, minkälainen tuote on tarkoitus valmistaa. Luonnosteluvaiheeseen kuuluu analyysi siitä, mitkä eri tekijät ja näkökulmat ohjaavat tuotteen suunnittelua ja valmistamista (Jämsä & Manninen 2000, 43). Ensimmäiseksi perehdyimme tuotteen kehittämistä ja asiakasryhmää koskevaan sekä aiheeseen liittyvään toimintaterapian kirjallisuuteen. Kirjallisuuden perehtyminen ja asiantuntijatiedon hankinta auttaa tunnistamaan tekijät, joista tuotteen laatukriteerit kehittyvät (Jämsä & Manninen 2000, 59-60). Lisäksi tutustuimme aikaisemmin tehtyihin toimintaterapian oppaisiin ja Piia Jokelaisen meille antamiin opiskelijoiden aikaisempiin ohjeisiin.

Laatukriteereiksi määritimme **asiakslähtöisyyden** ja **esteettisyyden**, jotka ohjasivat meitä kehittelyvaiheen työskentelyssä. Asiakslähtöisen toimintaterapian lähtökohtana on yhteinen tilannekohtainen harkinta, jossa yhdistyvät asiakkaan yksilöllistä tilannetta koskevat tiedot sekä yleinen yhteiskuntaa, terveyden edistämistä, toimintaterapian teoriaa ja tieteellistä tutkimusta koskeva tieto. Tällä pyritään varmistamaan, että terapia ja käytettävät toiminnot ovat asiakkaalle mielekkäitä ja tarkoituksenmukaisia. (Harra 2003, 17.) Tuotteen esteettisen ulkomuodon avulla voidaan vaikuttaa asiakkaan kiinnostuksen herättämiseen ja asiakkaan sitoutumiseen tuotteen käyttämiseen. Näin ollen tuotteen esteettisyys voi edistää tuotteen avulla haluttujen tavoitteiden saavuttamista. (Jämsä & Manninen 2000, 103-104.) Esteettisyys on myös tärkeä arvo meille, koska tekemämme tuotteet edustavat meitä.

Jo luonnosteluvaiheessa on hyvä neuvotella niiden ammattilaisten kanssa, joilla on kokemusta suunnitteilla olevasta tuotteesta. Tuotteen suunnittelussa ja valmistamisessa tarvitaan tuotekohdasta asiantuntemusta ja osaamista sekä niille ominaisia suunnittelu- ja valmistusmenetelmiä sekä -välineitä. (Jämsä & Manninen 2000, 50.) Näissä asioissa haimme ohjausta projektiorganisaation eri jäseniltä. Tämän jälkeen teimme alustavien suunnitelmien pohjalta ohjevihkon käsikirjoituksen, josta saimme palautetta Piia Jokelaiselta. Käsikirjoitus on hyvän tuotteen perusta. Sen laadinta perustuu tietoihin tuotteen kohderyhmästä, tavoitteista, käyttötarkoituksesta ja tilanteista,

joissa sitä tullaan käyttämään. Käsikirjoituksesta pyydetään palautetta ja sitä korjataan ja muokataan koko ajan. (Jämsä & Manninen 2000, 59-60.) Samaan aikaan aloimme suunnitella, mistä hankimme ohjevihkossa käytettävät kuvat. Päätimme käyttää ohjevihkossa valokuvia. Ottamalla kuvat studiossa neutraalia taustaa vasten välttyisimme valokuviiin liittyviltä hankaluuksilta, kuten valojen, varjojen ja taustan kontrolloimattomuudelta. (Virtanen 2009, 135.) Hankimme myös luvat käyttää HK Ruokatalon ja Saarioinen Oy:n valmisruokien kuvia sekä Valio Oy:n jogurtin ja viilin kuvien käyttämiseen (Lindholm 2.6.2010, sähköpostiviesti; Meller 26.5.2010, sähköpostiviesti; Pirinen 24.11.2010, sähköpostiviesti).

Kesäkuussa 2010 tapasimme Luovin opinnäytetyövastaavan Anna-Liisa Lämsän. Kokouksen tavoitteena oli allekirjoittaa tuotekehittelyä koskevat sopimukset. Sopimuksissa oli myös tarkoituksena sopia tuotteen rahoittamisesta ja rahoituksen ehdoista (ks. Jämsä & Manninen 2000, 51). Kokouksessa kävi ilmi, että projekti ei tällaisenaan pääse etenemään, eikä sopimuksia allekirjoitettu. Ammattiopisto Luovin toisessa yksikössä oltiin jo aloitettu tuottamaan siivousohjeita ja ruokaohjeita, jotka tulisivat koko organisaation käyttöön. Uusi kokous pidettiin syyskuun 2010 loppupuolella. Aikataulullisista syistä keskusteltiin siitä, mikä oppaan osa-alueista olisi tärkein ja tarkoituksenmukaisinta tehdä Luovin opiskelijoiden näkökulmasta. Päädyttiin siihen, että teemme ohjevihkon valmisruoka-, aamiais-, välipala- ja iltapalojen valmistamisesta. Lisäksi sovimme, että me suunnittelemme A4-kokoisen lukujärjestyksen ja siinä käytettävät symbolit, jotka tulostetaan A4-tarrapohjaan. Tuotteissamme päätimme yhdistää kuvia ja sanoja, koska tutkimusten mukaan käyttäjän on helpompaa ymmärtää sellaisia ohjeita (ks. Laukka 2002, 48). Keskustelun pohjalta teimme tuotteista uudet käsikirjoitukset, jonka Piia Jokelainen korjauksien jälkeen hyväksyi.

Tuotteen sisällön valinta riippuu siitä, kenelle, missä tarkoituksessa ja laajuudessa tietoa välitetään (Jämsä & Manninen 2000, 56). Päivittäisiin toimintoihin kuuluva aterioiden valmistaminen voi olla opiskelijalle merkityksellistä, koska ruoka liitetään usein ihmisen varhaisiin kokemuksiin rakastettuna ja hoivattuna olemiseen. Valmistamalla aterioita itselleen opiskelija osoittaa pystyvänsä ratkaisemaan ongelmia, pitämään huolta itsestään ja nauttimaan elämästä. Opiskelija voi myös saada kokemuksen menestymisestä ja itsetunnon paranemisesta. (Tubbs & Drake 2007, 100, 107.)

Viikkolukujärjestys helpottaa Ammattiopisto Luovin Muhoksen yksikön opiskelijoiden päivittäisistä toiminnoista suoriutumista. Lukujärjestys tukee asiakasta itsenäisen toiminnan jäsentämisessä, on apuna ajan hahmottamisessa sekä toiminnan suunnittelussa ja ennakoinnissa (ks. Muotka &

Mäkelä, hakupäivä 24.11.2010). Lukujärjestyksestä asiakas saa ympäristöltä tiedon siitä, mitä päivän aikana tapahtuu sekä missä, milloin ja kenen kanssa toimitaan. Kuvien avulla asiakas pystyy ennakoimaan tapahtumia ja näin hän saa mielikuvan ja tunteen siitä, että hän on tilanteen tasalla. Tämä luo turvallisuuden tunnetta. Samalla asiakas oppii siirtymään tilanteesta toiseen joustavasti. (ks. Kettunen & Siikanen 2000, 26-27; Laine, hakupäivä 8.11.2010.)

Toiminnan analyysissä asiakkaan toiminta pilkotaan pieniin osiin (Hagedorn 2000, 63). Lukujärjestykseen teimme symboleja, joihin valittiin opiskelijoille merkityksellisiä toimintoja Piia Jokelaisen tekemän arvioinnin pohjalta. Valitut symbolit olivat esineitä, jotka tavallisimmin yhdistetään kyseisiin päivittäisiin toimintoihin. Mielestämme niiden käyttäminen oli perusteltua, koska asiakkailla on vaikeuksia uuden ja monimutkaisen informaation ymmärtämisessä. Valitsimme aamutoimiin hammasharjan kuvan, suihkussa käynteihin kuvan käsisuihkusta, josta tulee vettä, siivoukseen kuvan, jossa on ämpäri ja imuri, pyykinpesuun kuvan edestä täytettävästä pesukoneesta, opiskeluun tai työhön kirjan, lounaalle ja päivälliselle kuvan haarukasta, lautasesta ja veitsestä sekä välipalaan kuvan, jossa on juoma ja omena. Lähetimme ehdotukset toimintaterapeutti Piia Jokelaiselle ja hänen palautteensa pohjalta muutimme opiskelua ja työtä kuvaavan symbolin rakennukseksi (Jokelainen 13.10.2010, sähköpostiviesti).

4.3 Tuotteiden kehittäminen

Tuotteen kehittäminen etenee luonnosteluvaiheessa valittujen ratkaisuvaihtoehtojen periaatteiden rajausten ja asiantuntijayhteistyön mukaisesti. Tässä vaiheessa tehdään painotuotteen varsinaiset sisältö- ja ulkoasua koskevat ratkaisut. (Jämsä & Manninen 2000, 54, 56.) Aloitimme kuvaustilannetta koskevien järjestelyjen suunnittelun syyskuussa 2010. Otimme yhteyttä Mika Kamulaan, joka työskentelee media-assistenttina Ammattiopisto Luovin Oulun yksikön audiovisuaalisella osastolla. Hänen kanssaan sovimme kuvausvälineistön lainaamisesta ja sen käytön opettamisesta. Leena Hintsanen, joka työskentelee opettajana Ammattiopisto Luovin Oulun yksikössä, varasi meille kuvauksiin sopivan tilan ja hankki tarvittavat ruoka-aineet. Sairastapauksen vuoksi kuvaukset siirtyivät kaksi viikkoa. Kuvausten jälkeen Mika Kamula ohjeisti meitä Adobe PhotoShop -kuvankäsittelyohjelman käytössä, jota suositellaan kuvankäsittelyyn (Koskinen 2001, 83). Käytimme Luovin audiovisuaalisen viestinnän osaston tietokoneita kuvien käsittelyyn. Piirsimme ja muokkasimme myös lukujärjestyksen ja sen symboleita Microsoft Paint -kuvankäsittelyohjelmalla ja Microsoft Office Word -tekstinkäsittelyohjelmalla. Anna-Liisa Lämsän

ohjeiden mukaisesti teimme ohjevihkon Word -tiedostopohjaan (Lämsä 16.11.2010, sähköpostiviesti).

Tehtäessä yhteistyötä organisaation kanssa täytyy tuntea sen toimintaa ohjaavat säädökset, ohjeet ja suunnitelmat (Jämsä & Manninen 2000, 49). Ammattiopisto Luovin tiedottaja Katri Saukko lähetti meille sähköpostitse tietoa Ammattiopisto Luovin painotuotteita ja niiden ulkoasua koskevista säädöksistä. Ohjevihkon ja lukujärjestyksen suunnittelussa ja toteutuksessa olemme käyttäneet Selkokeskuksen suosituksia (Saukko, 11.11.2010, sähköpostiviesti). Selkokeskus määrittelee selkokielen suomen kielen muodoksi, joka on mukautettu sisällöltään, sanastoltaan ja rakenteeltaan yleiskieltä luettavammaksi ja ymmärrettävämmäksi (Selkokielen määritelmä, Hakupäivä 14.5.2010). Selkokielen olemassaoloa on perusteltu eniten tasa-arvolla ja saavutettavuudella. Saavutettavuuden osa-alueista selkokielen käyttäjien kannalta tärkeintä ovat tiedollinen saavutettavuus ja tiedotuksen saavutettavuus. Tiedollinen saavutettavuus tarkoittaa sitä, että annetun tiedon ymmärrettävyyttä helpotetaan. Selkokielestä hyötyvät opiskelijat, joilla ongelmia hahmottamisessa, tarkkaavaisuudessa ja keskittymisessä sekä opiskelijat, joilla on kielellisiä vaikeuksia tai joiden kehitys on viivästynyt. (Virtanen 2009, 17, 20-21.) On tärkeää tietää tuotteen ulkomuodon merkityksestä asiakkaalle (Jämsä & Manninen 2000, 103-104). Selkojulkaisujen ulkoasulla on suuri merkitys. Epäonnistunut ulkoasu voi tuottaa raskaan ja sekavan lukukokemuksen. Pelkkä hyvin kirjoitettu teksti ja tai onnistunut ulkoasu eivät riitä tekemään materiaalista helppolukuista ja helposti ymmärrettävää, vaan molempien osioiden täytyy onnistua. (Virtanen 2009, 119.) Toiminnan analyysin avulla jaoinme aterioiden valmistamisen eri vaiheisiin ja porrastimme toimintaa helpommaksi. Tämän perusteella valitsimme tuotteiden muodon sekä kuvien ja tekstien paikat. Aterian valmistamisen helpottamiseksi jaoinme ohjevihkon kolmeen osaan. Ohjevihkon alkuun sijoitimme aamupalojen, välipalojen ja iltapalojen kokoamisosion. Siinä opiskelija valitsi juoman, pienen välipalan ja leivän. Toisessa osiossa oli valmiita ateriakokonaisuuksia, joista opiskelija sai valita haluamansa. Kolmannessa osiossa oli valmisruokien kuvia, joista opiskelija voi valita lounaaksi ja päivälliseksi yhden vaihtoehdon.

Teimme ohjevihkon pystysuorakaiteen muotoon, koska se on yleisimmin käytetty arkkimuoto erilaisissa oppaissa. Tämän muotoinen painotuote pysyy helposti opiskelijan käsissä. (Loiri & Juholin 1999, 61.) Teimme lukujärjestyksestä vaakasuorakaiteen muotoisen, koska tällä tavoin koko viikon lukujärjestys mahtui siihen kokonaan. Vaakasuorakaiteen muotoinen julkaisu on mahdollista hahmottaa kerralla varsin tarkkaan. (Loiri & Juholin 1999, 61-62.) Myös Ammattiopisto Luovin Muhoksen yksikössä aikaisemmin käytössä ollut versio lukujärjestyksestä oli vaakatasossa.

Opiskelijoille, joilla on oppimisvaikeuksia, on tarkoituksenmukaista tuottaa ennestään tuttua materiaalia, koska heillä on vaikeuksia uuden tiedon ymmärtämisessä (ks. Valuing people 2001, 14-15).

Selkokielen käyttäjille tehtävissä painotuotteissa tulisi kuvien olla korkeatasoisia ja julkaisun painojäljen hyvä (Virtanen 2009, 130). Ammattiopisto Luovin painettavissa tai digipainossa tulostettavissa tuotteissa valokuvien resoluution eli informaation yksityiskohtien tiheys tulee olla vähintään 300dpi, jonka valitsimme valokuvien ja piirrosten resoluutioksi (Koskinen 2001, 228; Saukko, 11.11.2010, sähköpostiviesti). Ohjevihkon ulkoasu on tyyliltään osa organisaation imagoa ja auttaa eri organisaatioissa valmistettujen painotuotteiden tunnistamista (Jämsä & Manninen 2000, 56). Käytimme ohjevihkon oikeassa yläkulmassa Ammattiopisto Luovin logoa yhteistyötahon toiveiden mukaisesti (Saukko, 11.11.2010, sähköpostiviesti).

Kuvan tarkoitus on selvittää ja selittää asioita, joita tekstissä käsitellään (Loiri & Juholin 1999, 53). Monet asiat ovat helpompia ymmärtää, kun ne esitetään kuvina (Virtanen 2009, 132). Ohjevihkossa kuvien tarkoitus on jäsentää aterioiden valmistamista. Kuvia valittaessa otimme huomioon Luovin opiskelijoiden hahmottamisen vaikeudet. Toimintaterapeutti voi analyysin avulla arvioida sitä, miten ymmärrettäviä, minkä kokoisia ja värisiä kuvien tulisi olla, että ne olisivat mahdollisimman selkeitä (ks. Kuvat kommunikoinnissa 2009, 7; Hagedorn 2000, 172). Asiakkaan hahmotuskyvystä riippuu myös, kuinka montaa kuvaa hän pystyy käsittelemään ja ymmärtämään kerrallaan. Kuvien harva sijoittelu helpottaa niiden hahmottamista. (Kuvat kommunikoinnissa 2009, 7; Haapasalo ym. 2007, 46.) Tunnistettavuuden lisäämiseksi siistimme kuvia poistamalla kuvista roskia ja korjailemalla hedelmien pintoja (ks. Virtanen 2009, 136). Vältimme näin turhien yksityiskohtien syntymisen, jotka saattaisivat viedä huomion varsinaisesta asiasta (ks. Virtanen 2009, 133). Vältimme myös erikoisia kuvakulmia suunnittelemalla kuvaustilannetta ja tutustumalla ennakoon ruoka-aineiden kuviin esimerkiksi Papunetin www-sivuilla (ks. Virtanen 2009, 133; Kuvapankki 2010, hakupäivä 9.12.2010). Selkokielen suositusten mukaisesti varmistimme kuvissa olevien ruoka-aineiden kokosuhteet toisiinsa vertailemalla niiden kokoa (ks. Virtanen 2009, 133-135).

Lukujärjestyksen symbolit teimme piirroskuviksi. Malleiksi otimme valokuvia, joita muokkaamalla saimme tarkkoja, helposti hahmotettavia piirroksia. Teimme symbolien ääriivoista paksuja auttamaan kuvien hahmottamista (ks. Kuvat kommunikoinnissa 2009, 7). Valokuvia käyttämällä varmistimme sen, että kuvien esineiden ulkonäkö ja yksityiskohdat kuten mittasuhteet pysyivät

oikeina. Symboleista teimme mustavalkoisia, koska silloin kuvien värit eivät rajoita opiskelijoita tietynvärisen hammasharjan, imurin tai ämpärin käyttämiseen.

Selkokielen kirjallisen julkaisun kuvan tulee olla yhtenevä tekstin kanssa (Virtanen 2009, 133-135). Kuvassimme objektit niin, että ne olivat tunnistettavissa. Päätimme esimerkiksi jättää teejuoma-kuvassa teepussin keltaisen lapun näkyville. Suositusta noudattamalla kirjoitimme jokaisen kuvan yhteyteen kuvassa olevat ruoka-aineet ja kirjoitimme jokaista ruoka-ainetta esittävän kuvan alla olevan tekstin monikkoon, jos ruoka-ainetta oli useampi kappale. Ohjevihkon alkuun laadimme ohjeet aterioiden valmistamiseen, joissa otimme tarkasti huomioon Selkokeskuksen suositukset. Sen mukaan käytimme mahdollisimman lyhyitä ja yksiselitteisiä sanoja ja lauseita sekä suoraa sanajärjestystä. Tekstin jokaisessa lauseessa on yksi asia, joka sinuttelee lukijaa ja kertoo, mitä lukijan pitää tehdä. (ks. Virtanen 2009, 86-87, 98.) Taustan väriksi valitsimme valkoisen, mikä on tekstin luettavuuteen kannalta paras vaihtoehto (ks. Virtanen 2009, 124.) Selkokeskuksen suositusten mukaisesti käytimme kirjasintyyppiä Arial, koska sen lukemisen ajatellaan olevan helpompaa kuin muiden kirjasintyyppien (Virtanen 2009, 120; Saukko, 11.11.2010, sähköpostiviesti). Käytimme pienaakkosia ohjevihkon saatesanoissa, koska pienaakkoset ovat suuraakkosia luettavampia (ks. Virtanen 2009, 120-121). Suuraakkosia käytimme muussa tekstissä, mikä perustui aikaisempiin ohjeisiin ja lukujärjestyspohjaan, jotka Piia Jokelainen toi meille näytettäväksi. Lisäksi Selkokeskuksen ohjeet vaikuttivat ohjevihkon tekstin kirjasinkoon, rivinväliin, palstan pituuden, otsikoiden sijoittelun sekä rivien liehureunaisuuden valintaan (ks. Virtanen 2009, 121-122, 126).

Kaija Nevalainen ja Milja Ruokamo tekivät tuotteisiin ja palautelomakkeisiin korjausehdotukset, joiden pohjalta viimeistelimme **tuotteiden ensimmäiset versiot**. Vaihdoin ohjevihkon järjestystä niin, että ohjevihkon alkuun tulivat ateriakokonaisuudet. Jokaisessa ateriakokonaisuuden kuvassa juomateksti oli merkitty vaaleansiniseen palkkiin, pienet välipalat vaaleanvihreään palkkiin ja viljatuotteet keltaiseen palkkiin. Ateriakokonaisuus -kuvien jälkeen olivat sivut, joihin oli koottu saman väriryhmän ruoka-aineet. Tarkoituksena oli, että opiskelijat voisivat vaihtaa saman ryhmän ruoka-aineita toiseen saman väriryhmän vaihtoehtoon. Muutimme myös ohjevihkon ohjesivua uuden toiminnan vaiheistuksen mukaiseksi. Nämä versiot tuotteista päätimme lähettää koekäyttöön. Väripalkkien värityksen valitsimme perustuen siihen, että tekstien taustapohjista ovat toimivia keltaiset, siniset tai vihreät (ks. Virtanen 2009, 124).

4.4 Tuotteiden viimeistely

Viimeistely voi sisältää yksityiskohtien hiomista, käyttöohjeiden laadintaa tai päivittämisen suunnittelua. Tuotteen viimeistelyvaiheessa on tärkeää saada palautetta ja arviointia tehdystä tuotteesta. (Jämsä & Manninen 2000, 80-81.) Suunnittelimme opiskelijoille ja heidän ohjaajilleen palautelomakkeet koekäyttöä varten. Laadimme niissä olevat kysymykset ja väittämät tuotteille asetettujen laatukriteerien perusteella ja hyödynsimme Tuotteen laadunvarmistus -taulukkoa (ks. liite 6).

Koekäyttö on paras keino saada palautetta ja arviointia tuotteesta. Koekäyttäjinä voivat olla prosessiin osallistuvat tuotteen tilaajat ja asiakkaat. Tuotteen koekäyttötilanteiden tulisi olla mahdollisimman todellisia arjen tilanteita. (Jämsä & Manninen 2000, 80-81.) Myös mukana oleva asiantuntija Piia Jokelainen osasi esittää vaihtoehtoja tuotekehityksen tässä vaiheessa (ks. Jämsä & Manninen 2000, 50). Lähetimme tuotteet Piia Jokelaiselle koekäyttöön viikon ajaksi Ammattiopisto Luovin Muhoksen yksikköön. Jokelainen kokosi seitsemän opiskelijaa, joilta hän pyysi suullista palautetta esittelemästään ohjevihkosta. Piia Jokelainen oli päättänyt, ettei koekäytä eikä kerää palautetta tekemästämme lukujärjestyksestä, koska se ei hänen mielestään tuonut lisäarvoa Ammattiopisto Luovissa jo olemassa olevalle materiaalille. Jokelainen ei myöskään koekäyttänyt ohjevihkoa käytännön tilanteessa, koska hän koki, että käytännön testaukseen oli liian vähän aikaa. Saimme koekäytön palautteet kahden viikon kuluttua kokouksessa, jossa allekirjoitimme myös yhteistyö- ja tekijänoikeussopimukset.

Asiakslähtöisyyden laatukriteeriin saimme palautetta, jossa kaksi opiskelijaa piti oppaan käyttöohjetta ymmärrettävänä, neljä ei pitänyt ja yksi ei osannut sanoa. Kaksi opiskelijaa osasi käyttää ohjevihkoa itsenäisesti, kolme ohjattuna ja kaksi opiskelijaa eivät osanneet sanoa. Ohjevihkoa piti helppokäyttöisenä kaksi opiskelijaa, kahden opiskelijan mielestä tuote ei ollut helppokäyttöinen ja kolme opiskelijaa ei osannut sanoa. Viiden opiskelijan mielestä ohjevihkon ateriakokonaisuus-, juoma-, ja pienet välipalat -osoiden kuvat olivat selkeitä ja kaksi opiskelijaa ei osannut sanoa. Viljat tuotteet -osion kuvista neljä opiskelijaa piti tuotteita selkeinä, yhden opiskelijan mielestä ei ja kaksi ei osannut sanoa. Kahden opiskelijan mielestä ohjevihkon teksti oli selkeää ja viisi opiskelijaa ei osannut sanoa. Ohjevihkon teksti oli neljän opiskelijan mielestä sopivankokoista ja kaksi ei osannut sanoa.

Arvioidakseen opiskelijoiden tyytyväisyyttä tuotteisiin on mahdollista haastatella opiskelijoiden kanssa työskenteleviä ammattilaisia, vaikka on mahdollista että saadut tiedot ovat subjektiivisia (Fleming 2008, 481). Jokelainen antoi asiakaslähtöisyyden laatukriteerin toteutumisesta palautetta (liite 3), jossa hänen mielestään ohjevihkon kuvat olivat selkeitä, mutta täysin valkoinen tausta olisi parempi. Hän ehdotti, että ateriakokonaisuuksien kuvat voisivat olla pienempiä niin, että useampi kuva mahtuu samalle sivulle. Ohjevihkon teksti on selkeää, mutta tekstiä on liikaa, koska suuri osa opiskelijoista ei osaa lukea. Hänen mielestään kuvatekstit olivat selkeät, mutta muussa tekstissä pitäisi ilmaista vain ydinasia. Hänen mielestään ohjevihko on helppokäyttöinen, mutta Ammattiopisto Luovin Muhoksen yksikkö olisi tarvinnut kokonaisuudeltaan laajempaa tuotetta, joka olisi sisältänyt myös muita osiota kuten hygieniaosion. Hänen mielestään tuote on hyödynnettävissä Muhoksen yksikössä. Hän kirjoitti, että ohjevihko tukee opiskelijoiden itsenäistä toimintaa. ”Opiskelija voi katsoa kuvasta mitä välipalaa tai ruokaa tekee ja niihin tulee monipuolisuutta. Itsenäisyys lisääntyy.” Jokelainen kertoi suullisesti, etteivät opiskelijat hyödy valmiiden leipien erillisistä kuvista viljatuotteet –osiossa. Hän kysyi myös mahdollisuutta käyttää ohjevihkon yksittäisiä kuvia opiskelijoiden yksilöllisiin tarpeisiin.

Molempien laatukriteeriemme toteutumista tuki se, että kaikki seitsemän opiskelijaa halusivat käyttää ohjevihkoa tulevaisuudessa. **Esteettisyyden** laatukriteeriin saimme koekäytöstä palautetta, jossa kolme opiskelijaa piti ohjevihkoa hyvännäköisenä, kolme opiskelijaa ei pitänyt ja yksi ei osannut sanoa. Kysyttäessä ohjevihkon miellyttävästä ulkonäöstä, Jokelaisen mielestä ohjevihko tarvitsi ”kansilehdittämistä tai kansioittamista”. Lisäksi saimme opiskelijoilta muita kommentteja ohjevihkosta: ”aika hyvä kirja mun mielestä”, ”selkeä” ja ”helppo lukea”. Jokelainen kertoi meille myös, että lukujärjestyksen symboleihin tulisi lisätä toimintaa kuvaava teksti ja mitoittaa symbolit samankokoisiksi ja lukujärjestykseen sopiviksi. Lisäksi hän pyysi, että otamme selvää siitä, onko olemassa lukujärjestyksen soluihin sopivan kokoisia valmiita tulostukseen tarkoitettuja tarra-arkkeja ja kuinka paljon niiden tekeminen maksaa. Kävi ilmi, ettei sopivan kokoisia valmiita tarra-arkkeja ollut myytävänä toimistotarvikeliikkeissä. Tämän jälkeen selvitimme Kalevaprint Oy:stä tarra-arkkien valmistamisen mahdollisuudet ja niistä aiheutuvat kustannukset ja ilmoitimme ne Jokelaiselle sähköpostitse.

Tuotteiden viimeistely käynnistyi saadun palautteen ja koekäytöstä saatujen kokemusten pohjalta (ks. Jämsä & Manninen 2000, 81). Varmistaaksemme laatukriteerien toteutumisen teimme **tuotteiden toiset versiot** koekäytöstä saamamme palautteen perusteella. Palautteen pohjalta porrastimme ohjevihkon käyttämistä vastaamaan asiakasryhmän taitoja. Poistimme ohjevihkon käyt-

tämisen ohjeet ja väripalkit sekä yksinkertaistimme ja poistimme otsikoita. Jätimme otsikot jokaisen osa-alueen alkuun. Lisäksi muutimme ateriakokonaisuus-osion aamiainen, välipala ja iltapala -osioksi, jossa kuvat toimivat malleina toivotuista lopputuloksista (ks. Richardson 2001, 104). Toimintaa voidaan soveltaa vaiheistamalla toimintaa, muuttamalla toiminnan aikaa, struktuuria, toiminnassa käytettäviä välineitä tai vaatimustasoa (Hagedorn 2000, 63). Opiskelijoiden muistin ongelmien vuoksi sijoitimme useita aamiais-, välipala- ja iltapalavaihtoehtoja samalle sivulle. Muiksi ohjevihkon osa-alueiksi muodostuivat juomat, pienet välipalat ja valmisruoat. Poistimme ohjevihkosta viljatuotteet -osion ja siirsimme osan siinä olleista kuvista pieniä välipaloja -osioon. Muutimme ohjevihkoa niin, että sen sivuja voi käyttää erillisinä ohjeina opiskelijan tarpeen mukaan. Tarvittaessa ohjevihkon sivuja voi poistaa tai lisätä. Lukujärjestyksessä käytettäviin symboleihin lisäsimme tekstit symbolien alapuolelle niin, että niistä ilmeni, mitä ne tarkoittivat. Tämä oli sama tapa kuin aikaisemmin käytössä olevissa symboleissa. Lähetimme valmiit tuotteet CD-levyllä Piia Jokelaiselle pdf-muodossa, mikä mahdollistaa tuotteiden tulostuksen Ammattiopisto Luovin Muhoksen yksikön käyttöön.

Viimeistelyvaiheessa pohdimme, millä muilla tavoilla toimintaterapeutti voi opettaa opiskelijan päivittäisistä toiminnoista suoriutumista tekemiämme tuotteita hyödyntäen. Toimintaterapeutin pätevyys opettajana näkyy terapeutin kykyä organisoida toimintaympäristö ja ohjaamisen menetelmät, jotta ne kohtaisivat asiakkaan oppimistarpeet (Richardson 2001, 102). Toimintaterapeutti voi käyttää ohjevihkoa opiskelijan koulussa ja asuntolassa. Lisäksi toimintaterapeutti voi käyttää ohjevihkoa päivittäisten toimintojen opettamisessa, kun opiskelija siirtyy asuntolasta omaan asuntoon. Toimintaterapeutti voi järjestää opiskelijan ympäristöä niin, että ohjevihko on tarkoituksenmukaisessa paikassa ja ohjevihkon sisältö on valittu niin, että siinä on otettu huomioon opiskelijan yksilölliset tarpeet, esimerkiksi ruokavalio ja opiskelijan tarvitsema ohjauksen määrä. Myös lukujärjestyksen käyttämisessä on ympäristön järjestämisellä mahdollista ottaa huomioon opiskelijan yksilölliset tarpeet muun muassa tekemällä opiskelijan toiminnan kannalta tarkoituksenmukaisia symboleita sisältävä tarra-arkki ja tuomalla lukujärjestys opiskelijan ympäristöön.

Toimintaterapeutti määrittää toiminnan analyysin perusteella opettamisen menetelmän (Creek 2010, 210). Käytettäessä ohjevihkoa toimintaterapeutti voi hyödyntää päivittäisten toimintojen opettamisessa myös muita ohjauskeinoja. Näitä ovat verbaalinen ohjaaminen, kehollinen ohjaaminen, vahvistaminen ja porrastaminen. Toimintaterapeutti voi tehokkaasti yhdistää visuaalista ohjaamista sanalliseen ohjaamiseen ohjevihkon ja lukujärjestyksen käyttämisessä. Toimintaterapeutin tulee kuitenkin välttää liiallisten ärsykkeiden tarjoamista. (Richardson 2001, 104.) Toiminta-

terapeutti voi hyödyntää kehollista ohjaamista esimerkiksi ohjaamalla asiakasta kädestä pitäen, kun opiskelija kokoaa itselleen aterian valmistamiseen tarvittavia välineitä. Toiminnan vahvistamista voi käyttää, kun opiskelija kokoaa tai vaihtaa jonkin aterian osan onnistuneesti. Toimintaterapeutti voi tällöin esimerkiksi kehua opiskelijan suoritusta tai taputtaa käsiään. Porrastaessaan toimintaa helpommaksi toimintaterapeutti voi esimerkiksi tehdä lisää kuvia aterian valmistamisen eri vaiheista.

5 PROJEKTIN ARVIOINTI

Arviointi on prosessi, jota tehdään perustuen todistusaineistoon eli toimintaa ja tuloksia koskevaan tietoon. Arvioinnissa tehdään päätelmiä projektin arvosta ja se tähtää oman toiminnan kehittämiseen ja saatujen kokemusten ja tulosten hyödyntämiseen. (Viirkorpi 2000, 39.) Projektin arvioinnissa käsittelemme projektin tuotteita sekä projektityöskentelyä. Tuotteiden arviointi tapahtuu suhteessa tuotteen asiakaslähtöisyyteen ja esteettisyyteen, jotka olivat tuotteidemme laatukriteerit. Projektityöskentelyä arvioimme sekä projektiryhmän työskentelyä että projektiryhmän ja tuotteen tilaajatahon yhteistyön osalta. Arvioinnissa otimme huomioon myös projektille asetetut tulos- ja toiminnalliset tavoitteet.

5.1 Tuotteiden laatukriteerien saavuttamisen arviointi

Laatu tarkoittaa tuotteen ominaisuuksista muodostuvaa kokonaisuutta, johon perustuu tuotteen kyky täyttää siihen kohdistuvat odotukset. Käyttäjän näkökulmasta laadukas tuote vastaa hänen tarpeisiinsa ja odotuksiinsa. Laatukriteeri on tuotteen laadun määrittämisen perusteeksi valittu ominaisuus. (Jämsä & Manninen 2000, 127-128.) Valitsimme tuotteidemme laatukriteereiksi asiakaslähtöisyyden ja esteettisyyden. Varmistimme laatukriteerien toteutumisen hyödyntämällä projektimme käytössä olevia resursseja (ks. liite 6). Laadun arvioinnissa verrataan palautteen perusteella saatuja tuloksia asetettuihin laatukriteereihin ja tämän perusteella tehdään johtopäätöksiä. Laadunvarmistus on toimintosarja, jolla pyritään estämään poikkeavuudet asetetuista laatukriteereistä. Laadunarvioinnin perusteella voidaan tehdä johtopäätöksiä ja mahdollisten poikkeavuuksien ja virheiden poistamiseksi tarvittavia ehkäiseviä ja korjaavia toimenpiteitä. (Jämsä & Manninen 2000, 130, 135.) Pyrimme tuotteidemme laatukriteerien toteutumiseen tuotekehityksen kaikissa vaiheissa tutustumalla laajasti lähdekirjallisuuteen, hakemalla aktiivisesti ohjausta, neuvoja ja palautetta projektiorganisaation jäseniltä ja tekemällä tuotteisiin muutoksia saatujen tietojen perusteella.

Pyrimme, että **asiakaslähtöisyys** toteutuu tuotteissamme niin, että Luovin Muhoksen yksikön opiskelijat haluavat ja osaavat käyttää tuotteitamme itsenäisesti tai ohjattuna. Tuotteidemme asiakaslähtöisyyttä on kuitenkin vaikea arvioida, koska ohjevihkoa ei ole koekäytetty käytännön tilanteissa ja lukujärjestystä ei koekäytetty ollenkaan. Teimme saamamme palautteen perusteella muutoksia, joilla pyrimme varmistamaan ohjevihkon asiakaslähtöisyyttä. Emme voi kuitenkaan ti-

etää, miten tekemämme muutokset vaikuttavat ohjevihkon käytettävyyteen. Asiakaslähtöisyyden toteutuminen näkyy ohjevihkossa niin, että opiskelijat haluavat käyttää ohjevihkoa tulevaisuudessa ja Jokelainen haluaa käyttää ohjevihkon sivuja liitettynä opiskelijoiden kansioihin heidän yksilöllisten tarpeiden mukaan.

Mielestämme olemme tehneet valintoja, jotka tukevat tuotteidemme **esteettisyyttä**. Tuotteidemme ulkonäköön vaikutti kuitenkin ratkaisevasti se, että noudatimme Selkokeskuksen suosituksia, mikä oli tarkoituksenmukaista asiakaslähtöisyyden toteutumiseksi. Käytössämme olevien resursien puute vaikutti tuotteiden ulkoasuun. Meillä ei ollut mahdollisuuksia saada käyttöömmme ammattitaitoista taittajaa, vaikka sitä suositellaan käytettäväksi selkokielellä tehtyyn julkaisuun. (ks. Virtanen 2009, 125). Anna-Liisa Lämsä suositteli käytettäväksi Microsoft Office Word -tekstinkäsittelyohjelmaa tuotteiden taittamiseen.

5.2 Projektityöskentelyn ja tavoitteiden saavuttamisen arviointi

Projektin laatutoiminta kohdistuu projektin toteutus- ja ohjausprosessiin. Projektin laadunvarmistuksessa taataan, että projektin tulos täyttää projektille ja sen laadulle asetetut tavoitteet. Laadulla tarkoitetaan yhdenmukaisuutta vaatimusten kanssa eli sitä, miten hyvin tulos vastaa asetettuja tavoitteita. (Ruuska 2007, 234-236; Karlsson & Marttala 2001, 72.)

Ymmärryksemme aiheesta syventyi projektin aikana. Projektin alussa perehdyimme lievästi kehitysvammaisten henkilöiden päivittäisten toimintojen oppimisen ohjaamiseen toimintaterapiassa. Tutkimme eri käsitteitä, joita voisimme työssämme käyttää, koska emme mielestämme löytäneet tarpeeksi lähteitä lievästi kehitysvammaisten henkilöiden toimintaterapiasta. Haimme tietoa aiheesta sosiaali- ja terveysalan tietokannoista ja kirjallisuudesta käyttämällä erilaisia käsitteyhdistelmiä. Valmistavan seminaarityön loppuvaiheessa ymmärsimme, että asiakasryhmänä henkilöt, joilla on oppimisvaikeuksia kuvasi kattavimmin ohjevihkoa käyttäviä Ammattiopisto Luovin Muoksen yksikön opiskelijoita. Etsiessämme teoriatietoa lukujärjestyksen käyttämiseen ohjauksen tukena haimme tietoa ajankäytöstä. Myöhemmin huomasimme, että toimintaterapian käsite toiminnallisesta tasapainosta kuvasi paremmin käsittelemäämme aihetta. Huolellinen aiheeseen perehtyminen ja tarkka käsitteiden valitseminen auttoi meitä ymmärtämään, rajaamaan ja tarkentamaan aihettamme entistä selkeämmin. Se auttoi meitä myös siinä, että löysimme entistä tarkoituksenmukaisempaa kirjallisuutta aiheeseemme liittyen.

Kokonaisuudessaan projekti eteni päätehtävien mukaisesti. Päivitimme tehtäväluetteloa ohjevihkon sisällön muuttuneiden suunnitelmien mukaiseksi. Ohjevihkon alkuperäisestä sisällöstä karsiutui ruokien valmistamisen, peseytymisen sekä siivouksen osiot. Nämä muutokset johtuivat tilaajatahon päätösten venymisestä, aikataulumme tiukkuudesta ja siitä, että Ammattiopisto Luovin muissa yksiköissä oli tekeillä materiaalia näistä aiheista. Projektin johtajina olimme kuitenkin määrätietoisia sen suhteen, että halusimme tehdä laadukkaan tuotteen ja otimme vastuun projektin edistymisestä ja välitavoitteiden täyttymisestä. Tarvittaessa olimme myös joustavia projektin aikataulujen ja tavoitteiden muuttumisessa.

Aikataulullisesti projektimme lopettaminen myöhästyi kaksi kuukautta alkuperäisestä suunnitelmasta. Projektin myöhästymiseen vaikutti ohjevihkon tekemisen aloittamisen venyminen. Emme osanneet ennakoida sitä, kuinka kauan tilaajatahon sisäisten päätösten tekeminen veisi. Lisäksi koekäytön palautteen viivästyminen sairastumisen johdosta ja palautteen pohjalta tulleet suuret muutokset viivästyttivät projektin etenemistä. Loppuraportin kirjoittamisen vaiheessa aikataulumme vaikeutti joululoma ja se, että muutimme eri paikkakunnille. Kuitenkin projektissamme oli aikoja, jolloin emme aktiivisesti edenneet osatehtävissä muiden opintojen, kesätöiden tai päätösten odottamisen vuoksi.

Projektimme **budjettisuunnitelma** täydentyi projektin edetessä, kun ohjevihkon sisältö varmistui. Yhteistyösopimuksen puuttumisen vuoksi meillä oli aluksi vaikea vedota yhteistyötahon velvollisuuksiin kustannusten maksamisessa. Yhteistyötaho maksoi kuitenkin välittömistä ohjevihkoon liittyvistä kustannuksista, kuten kuvauksiin tarvittavista ruoka-aineista johtuvat kustannukset. Tuotteidemme koekäytön jälkeen varmistui myös se, että Ammattiopisto Luovi kustantaa meille omien opinnäytetyöraporttien sidonnan.

Yhteistyö projektiryhmän, ohjausryhmän ja tukihenkilöiden kanssa sujui asiallisesti ja avoimesti ja pyrimme siihen, että kaikki tulisivat kuulluksi. Projektiryhmätyöskentely onnistui erilaisista aikatauluista ja mielipide-eroista huolimatta hyvin. Työskentelyä edisti se, että olemme tutustuneet toisiimme hyvin myös kouluelämän ulkopuolella. Ajoittain stressi ja erilaiset käsitykset tuotetavasta tekstistä ja työskentelytavoista ovat aiheuttaneet riitatilanteita, jotka hoidimme keskustelemalla. Projektin aikana otimme huomioon toistemme mielipiteet ja pyrimme tuotteidemme ja loppuraporttimme kannalta parhaimpaan lopputulokseen. Projektin aikana hyödynsimme myös molempien erityisosaamista projektin eri vaiheissa. Yhteydenpito tukihenkilöihin ja asiantuntijoihin on tapahtunut sähköpostin kautta ja puhelimitse. Yhteistyössä olemme kunnioittaneet projektin yh-

teyshenkilöitä ja heidän ammattitaitoaan ja osaamistaan, jota he ovat projektillemme tarjonneet. Yhteistyö ohjausryhmän henkilöiden kanssa on ollut nopeaa ja vaivatonta. Olemme useimmissa tapauksissa saaneet vastaukset kysymyksiimme nopeasti, ja tiedonkulku on ollut helppoa. Tuotteiden viimeistelyvaiheessa huomasimme kuitenkin, että emme olleet saaneet kaikkea tarvittavaa tietoa laatukriteereidemme ja tavoitteidemme täyttymisen kannalta. Esimerkiksi opiskelijoiden lukutaidottomuudesta olisi ollut tarpeellista tietää jo tuotteiden luonnosteluvaiheessa. Tällaisessa tapauksessa mielestämme vastuu tarkoituksenmukaisen tiedon antamisesta ja sen vaatimisesta on molemmilla osapuolilla.

Projektille asetettu **tulostavoite** täyttyi. Tuotimme lukujärjestyksen symboleineen ajankäytön ja päivittäisten toimintojen jäsentämisen tueksi ja ohjevihkon aterioiden valmistamisen tueksi henkilöille, joilla on oppimisvaikeuksia. **Lyhyen aikavälin toiminnallisen tavoitteena** oli lukujärjestyksen ja ohjevihkon käyttöönotto Ammattiopisto Luovin Muhoksen yksikössä. Tavoitteen täyttyminen on vielä epävarmaa ja emme voi arvioida sitä tässä vaiheessa. Yritimme varmistaa tavoitteen toteutumisen tekemällä ohjevihkoon ja lukujärjestykseen toivottuja muutoksia. Projektin päättyessä näyttää siltä, että ohjevihko on tulossa Ammattiopisto Luovin Muhoksen yksikön opiskelijoiden käyttöön yksilöllisesti muokattuna. Antamamme lupa käyttää ohjevihkon sivuja irrallisina ohjeina mahdollistaa käyttöönoton joustavasti. **Pitkän aikavälin toiminnallisena tavoitteena** oli Ammattiopisto Luovin Muhoksen yksikön henkilökunnan työn helpottuminen ja opiskelijoiden itsenäisen toimimisen lisääntyminen. Koska emme ole varmoja tuotteiden käyttöönotosta, emme voi arvioida näiden tavoitteiden toteutumista.

6 POHDINTA

Työmme tarkoitus ja tavoitteet on perusteltu työelämän ja tietoperustan kannalta tarkoituksenmukaisesti ja työmme tuloksia on tarkoitus soveltaa ammattialan kehittämiseen. Opinnäytetyömme aihe on myös mielestämme ajankohtainen. Yhteiskunta muuttuu entistä monimutkaisemmaksi ja päivittäiseen elämään osallistuminen vaatii yhä enemmän taitoja. Aloittaessaan itsenäisen elämän, nuorten täytyy opetella suoriutumaan uusista päivittäisistä toiminnoista. Riittävän tuen määrää on tärkeää erityisesti henkilöille, joilla on oppimisvaikeuksia. Asiaa voidaan tarkastella ennaltaehkäisy näkökulmasta, jolloin yksilön tehokas ja riittävän varhainen terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen säästää yhteiskunnalle koituvia kuluja, jos ongelmat eivät kasaannu. Oppimisvaikeuksien vaikutukset nuoren elämään ja tuen tarve on yhteiskunnallisesti tiedostettu, mistä kertoo esimerkiksi Kuntoutussäätiön Opi oppimaan -projekti, joka toimi vuosina 2006-2010. Toimintaterapeutit voivat asiantuntijuudellaan olla suunnittelemassa ja toteuttamassa niitä ennaltaehkäiseviä toimia, jotka ovat suunnattu ehkäisemään oppimisvaikeuksista johtuvaa syrjäytymistä.

Henkilöt, joilla on oppimisvaikeuksia, ovat suuri ryhmä, joka hyöttyy asiakkaan päivittäisistä toiminnoista suoriutumiseen kohdistuvasta kuntoutuksesta. Projektin tekemisen aikana olemme tulleet tietoiseksi siitä, miten monipuolisesti toimintaterapeutti voi opettaa ja tukea päivittäisistä toiminnoista suoriutumista. Toimintaterapeutti osaa soveltaa ja porrastaa asiakkaalle merkityksellistä toimintaa toiminnan analyysin avulla vastaamaan asiakkaan taitoja. Visuaalinen ohjaaminen on yksi mahdollisuus, mutta on mahdollista käyttää myös muita keinoja. Toimintaterapeutti voi opettaa päivittäisistä toiminnoista suoriutumista yhteistyössä asiakkaan kanssa yksilöllisesti tai toiminnallisissa ryhmissä. Toimintaterapeutti voi olla myös arvioimassa tuen tarvetta henkilöillä, joilla on oppimisvaikeuksia.

Projektin aikana korostui kattavan arvioinnin merkitys interventiota suunnittelevalla toimintaterapeutilla. Koekäytössä kävi ilmi, että tuotteemme ei kohdannut opiskelijoiden tarpeita riittävän hyvin, ja päätöksemme olla arvioimatta tekemiemme tuotteiden tulevia käyttäjiä, osoittautui huonoksi. Tulevia interventioita ajatellen, koemme alkuarvioinnin olevan tärkeää tarkoituksenmukaisen intervention suunnittelussa.

Yhteistyötahon odotukset tuotteiden laajuudesta ja laadusta aiheuttivat meissä turhautumista, koska näkökannat käytössä olevista resursseista olivat eriäviä. Mielestämme vaatimukset osaa-

misestamme ja ajankäytöstämme olivat ristiriidassa todellisuuden kanssa. Käytännössä olisimme tarvinneet enemmän tukea, osaamista ja aikaa projektin toteuttamiseen Ammattiopisto Luovin odotusten mukaiseksi. Projektin aikana huomasimme myös, että isossa organisaatiossa selkeä tiedonkulku ei ole itsestäänselvyys.

Asettamamme **oppimistavoitteet** toteutuivat projektin aikana. Olemme oppineet etsimään ja soveltamaan tietoa siitä, miten toimintaterapeutti voi opettaa päivittäisistä toiminnoista suoriutumista henkilöille, joilla on oppimisvaikeuksia. Opimme porrastamaan toiminnoista suoriutumista helpommaksi erityisesti visuaalisen ohjaamisen avulla. Lisäksi saimme tietää muista opettamisen menetelmistä toimintaterapiassa. Opimme uutta tietoa selkokielen käyttämisestä, kuvien muokkaamisesta, kuvallisten ohjeiden tuottamisesta ja projektiosaamisesta kokonaisuudessaan. Opimme työskentelemään hankalissakin tilanteissa ja ottamaan vastaan myös negatiivista palautetta. Projektityöskentely on madaltanut kynnystämme hakeutua työskentelemään erilaisiin projekteihin. Tuotekehityksen aikana opimme, että painotuotteen tekemiseen vaaditaan paljon eri alojen asiantuntemusta ja koko projektiorganisaation sitoutuminen projektin toteuttamiseen on tärkeää. Projektissamme tämä olisi mahdollistanut aikataulussa pysymisen ja alkuperäisen suunnitelman toteutumisen.

Etsimme aiheeseen liittyviä ajankohtaisia lähteitä niin suomalaisista kuin kansainvälisistä tietokannoista ja löysimme niitä riittävästi projektin toteutumisen kannalta. Suomenkielisiä oppimisvaikeuksia käsitteleviä toimintaterapian lähteitä ei löytynyt juuri lainkaan. Myös englanninkielisiä lähteitä aiheesta löytyi vähän, minkä vuoksi sovelsimme toimintaterapian tietoperustaa ja oppimisvaikeuksista lukemaamme teoriaa tukemaan työn viitekehystä. Käsitteiden ja opinnäytetyömme viitekehysten tarkentuminen projektin aikana auttoi rajaamaan tiedonhakuja. Olemme kehittyneet lähteiden käyttämisessä ja kriittisessä tarkastelussa. Myös lähteiden suomentaminen on projektin aikana helpottunut. Koemme englanninkielisten lähteiden käyttämisen helpommaksi, mikä on eduksi työelämässä, koska uusin tutkimustieto on melkein kokonaan ulkomaista. Projektia ja tuotteistamista koskevan kirjallisuuden löytämisen apuna toimi Tuotekehittämisen opintojaksolla saatu tieto käytettävistä teoksista.

Tekemästämme tuotteesta voivat Ammattiopisto Luovin Muhoksen yksikön henkilökunnan ja opiskelijoiden lisäksi hyötyä myös muut henkilöt, joilla on oppimisvaikeuksia. Mielestämme ohjevihkoa voi tarkoituksenmukaisesti käyttää niin mielenterveysasiakkaiden kuin kehitysvammaisten asiakkaiden ja neurologisten asiakkaiden kanssa. Koemme myös, että voimme hyödyntää teke-

miämme tuotteita tulevina toimintaterapeutteina. Tulevat toimintaterapeuttiopiskelijat voivat tutkia visuaalisen, sanallisen ja kehollisen ohjaamisen vaikuttavuutta henkilöihin, joilla on oppimisvaikeuksia opetustilanteessa. Lisäksi Ammattiopisto Luovin Muhoksen yksikkö tarvitsee meidän ohjevihkomme lisäksi peseytymisen-, siivouksen ja ruoan valmistamisen kuvallisia ohjeita, joista toimintaterapeuttiopiskelijat voivat tehdä opinnäytetyönsä. Myös tekemiemme tuotteiden vaikutuksia opiskelijoiden itsenäiseen toimintaan Ammattiopisto Luovin Muhoksen yksikössä on mahdollista tutkia.

LÄHTEET

Ammattipisto Luovi. Hakupäivä 18.12.2009. <http://www.luovi.fi/>

Anttila, P. 2001. Se on projekti – vai onko? Kulttuurialan tuotanto- ja palveluprojektien hallinta. Hamina: Akatiimi.

Backman, C. L. 2004. Occupational balance: Exploring the relationship among daily occupations and their influence on well-being. *Canadian journal of occupational therapy* 71 (4), 202-209.

Baum, C. M., Morrison, T., Hahn, M. & Edwards, D. F. Test Protocol Booklet 2007 Executive Function Performance Test. Program in Occupational Therapy. St. Louis, MO: Washington University School of Medicine.

Bentzel, K. 2002. Assessing abilities and capacities: Sensation. Teoksessa C. A. Trombly & M. V. Radomski (toim.) *Occupational therapy for physical dysfunction*. 5. painos. Baltimore: Williams & Wilkins. 159-175.

Burkhardt, A. Cooking the culinary explosion and occupational therapy practice. A framework for practice. <http://www.aota.org/ConferenceDocs/2011-CFP/General1.aspx> Hakupäivä 17.1.2011

Creek, J. 2002. Assessment. Teoksessa J. Creek. *Occupational therapy and mental health*. 3. painos. Edinburgh: Churchill Livingstone. 93-118.

Creek, J. 2003. *Occupational therapy defined as a complex intervention*. London: College of occupational therapists.

Creek, J. 2010. *The core and concepts of occupational therapy. A dynamic framework for practice*. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.

Fleming, A., Mitchell, R., McAughrie, M. & McNaughton, L. 2003. Learning disabilities. Teoksessa J. Creek (toim.) *Occupational therapy and mental health*. 3.painos. Edinburg: Elsevier Churchill Livingstone. 415-431.

Fleming, A. 2008. Learning disabilities. Teoksessa J. Creek, L. Lougher (toim.) Occupational therapy and mental health. 4 painos. Edinburgh: Elsevier Churchill Livingstone. 469-485.

Flinn, N. A. & Vining Radomski, M. 2002. Learning. Teoksessa C. A. Trombly & M. Vining Radomski (toim.) Occupational therapy for physical dysfunction. 5. painos. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins. 283-297.

Goodman, J. & Locke, C. 2009. Occupations and the occupational therapy process. Teoksessa J. Goodman, J. Hurst, & C. Locke (toim.) Occupational therapy for people with learning disabilities: A practical guide. Edinburgh: Churchill-Livingstone. 43-67.

Griffits, C. 2009. The interface between communication and community living. Teoksessa J. Goodman, J. Hurst, & C. Locke (toim.) Occupational therapy for people with learning disabilities: A practical guide. Edinburgh: Churchill-Livingstone. 69-83.

Haapasalo, S., Korkeamäki, J., Nukari, J., Reiterä-Paajanen, U. & Saarelainen, A-L. 2007. Kuntoutuspalvelujen kehittämishanke nuorten ja aikuisten oppimisvaikeuksiin 2006-2010. Opi oppimaan –oppimisvalmennuskeskus. Kuntoutus (1), 42-53.

Haapasalo, S., Korkeamäki, J., Nukari, J., Reiterä-Paajanen, U. & Saarelainen, A-L. 2009. Tukea ja palveluita nuorten aikuisten oppimisvaikeuksiin. Opi oppimaan –hanke. Helsinki: Kuntoutussäätiö.

Hagedorn, R. 2000. Tools for practice in occupational therapy. A structured approach to core skills and processes. Edinburgh: Churchill-Livingstone.

Hagedorn, R. 2001. Foundations for Practice in Occupational therapy. 3. painos. Edinburgh: Churchill-Livingstone

Hammel, K. W. 2004. Dimensions of meaning in the occupations of daily life. Canadian journal of occupational therapy 71 (5), 296-305.

Harra, T. 2003. Toimintaterapianimikkeistön teoreettiset lähtökohdat. Teoksessa T. Holma (toim.) Toimintaterapianimikkeistö 2003. Helsinki: Suomen kuntaliitto. 17-21.

Hinojosa, J. 2008. Foreword. Teoksessa B. J. Hemphill-Pearson (toim.) Assessments in occupational therapy mental health. Thorofare: SLACK Incorporated. xvii-xviii.

Hurnasti, T. 2006. Päivittäisten toimintojen epäselvä käsite. Toimintaterapeutti 2006 (2), 8-11.

Häkansson, C., Dahlin-Ivanoff, S. & Sonn, U. 2006. Achieving balance in everyday life. Journal of occupational science 13 (1), 74-82.

Ikonen, O. 1999. Oppimisesta. Teoksessa O. Ikonen (toim.) Kehitysvammaisten opetus. Mitä ja miten?. 2. painos. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry. 63-108.

Jokelainen, P., toimintaterapeutti, Ammattiopisto Luovi. VS: ohjekirjasta. Sähköpostiviesti. o7pari00@students.oamk.fi, 13.10.2010.

Jonsson, H., Borell, L. & Sadlo, G. 2000. Retirement: An occupational transition with consequences for temporality, balance and meaning of occupation. Journal of occupational science 7 (1), 29-37.

Jämsä, K. & Manninen, E. 2000. Osaamisen tuotteistaminen sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Kaipinen, M. Lakien soveltamisjärjestys. <http://verneri.net/yleis/palvelut-ja-tuet/keskeistalainsaadantoa/lakien-soveltamisjarjestys.html> Hakupäivä: 1.12.2009

Karlsson, Å. & Marttala, A. 2001. Projektikirja. Onnistuneen projektin toteuttaminen. 2. painos. Helsinki: Kauppakaari.

Kaski, M., Manninen, A. & Pihko, H. 2009. Tavoitteena hyvä elämä. Teoksessa M. Kaski (toim.) Kehitysvammaisuus. 4. painos. Helsinki: WSOY. 161-239.

Kaski, M., Manninen, A. & Pihko, H. 2009. Kuntoutus ja hoito. Teoksessa M. Kaski (toim.) Kehitysvammaisuus. 4. painos. Helsinki: WSOY. 240-287.

- Kelsall, A. 2009. Occupational choices – Choosing employment. Teoksessa J. Goodman, J. Hurst, & C. Locke (toim.) Occupational therapy for people with learning disabilities: A practical guide. Edinburg: Churchill-Livingstone. 117-134.
- Kettunen, H. & Siikanen, N. 2000. Kapteeni käskee kuvilla – kuvat toiminnan ja kommunikaation tukena. Toimintaterapeutti 2000 (3), 26-27.
- Kielhofner, G. & Forsyth, K. 2009. Activity analysis. Teoksessa E. A. S. Duncan (toim.) Skills for practice in occupational therapy. Edinburgh: Elsevier. 91-103.
- Korkeamäki, J. & Haapasalo, S. Oppimisvaikeudet ja niiden kuntoutus.
<http://www.kuntoutusportti.fi/portal/fi/tutkimus/tutkimuskohteita/oppimisvaikeudet/> Hakupäivä 15.9.2010.
- Koskinen, P. 2001. Hyvä painotuote!. Helsinki: Inforviestintä Oy.
- Kottorp, A., Bernspång, B. & Fisher, A. G. 2003. Activities of daily living in persons with intellectual disability: Strengths and limitations in specific motor and process skills. Australian Occupational Therapy Journal 50 (4), 195–204.
- Kuvat kommunikoinnissa. 2009. Tietotekniikka- ja kommunikaatiokeskus. Helsinki: Kehitysvammaliitto Ry. http://papunet.net/tietoa/fileadmin/muut/Esitteet/kuvat_kommunikoinnissa_2009.pdf Hakupäivä 8.11.2010.
- Laine, K. 2009. Kuvitetusta päiväjärjestyksestä kuvalliseen ilmaisuun. Tikonen (1), http://papunet.net/tikoteekki/julkaisut/tikonen-tiedote/arkisto.html?tx_mininews_pi1%5BshowUid%5D=49&cHash=3d9064d97e Hakupäivä 8.11.2010.
- Laukka, M. 2002. Havainnosta selkokuvaan – kuvan lukemisen aakkosia. Teoksessa H. Virtanen (toim.) Selko-opas. Tampere: Kehitysvammaliitto. 47-53.
- Launiainen, H. & Lintula, L. 2003. Toimintaterapia ja toimintaterapeutit. Teoksessa T. Holma (toim.) Toimintaterapianimikkeistö 2003. Helsinki: Suomen kuntaliitto. 7-9

Law, M., Baum, C. & Dunn, W. 2005. Measuring occupational performance: Supporting best practice in occupational therapy. 2. painos. Torofare: SLACK.

Lillywhite, A. & Haines, D. 2009. Occupational therapy with people with learning disabilities. College of occupational therapists.

Lindholm, K., markkinointipäällikkö, HK Ruokatalo Oy. VS: Yhteistyö Ammattiopisto Luovin kanssa. Sähköpostiviesti. riikka.m.paananen@gmail.com, elena.tulyakova@hotmail.com, 2.6.2010.

Loiri, P. & Juholin, E. 1999. Huom! Visuaalisen viestinnän käsikirja. 2. painos. Helsinki: Infoviestintä Oy.

Lämsä, A-L., tutkimuspäällikkö, Ammattiopisto Luovi. VS: Oppaan taittamisesta. Sähköpostiviesti. o7tuel00@students.oamk.fi 16.11.2010.

Meller, L-M., kehittämis- ja viestintäpäällikkö, Saarioinen Oy. VS: Yhteistyö Ammattiopisto Luovin kanssa. Sähköpostiviesti. o7tuel00@students.oamk.fi, virpi.hakala@saarioinen.fi, anne.metsa-simola@saarioinen.fi 26.5.2010.

Mosey, A. C. 1996. Psychosocial components of occupational therapy. Philadelphia: Lippincott-Raven.

Muotka, J. & Mäkelä, L. 2009. Tolkkaa toimintaan. Oman toiminnan ohjauksen tukeminen kuvien avulla. <http://www.toimintaterapeuttiliitto.fi/images/stories/makela.pdf> Hakupäivä 24.11.2010

Numminen, H. & Sokka, L. 2009. Lapsellani on oppimisvaikeuksia. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Occupational therapy practice framework: Domain and process. 2008. AOTA, American Occupational Therapy Association. 2. painos. American Journal of Occupational Therapy 62 (6), 671-672.

Outinen, M., Lempinen, K., Holma, T. & Haverinen, R. 1999. Seitsemän laatupolkua. Vaihtoehtoja laadunhallintaan sosiaali- ja terveydenhuollossa. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

Paatero, H., Lehmijoki, P., Kivekäs, J. & Ståhl, T. 2008. Kuntoutusjärjestelmä. Teoksessa P. Rissanen, T. Kallanranta, A. Suikkanen (toim.) Kuntoutus. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim. 31-50.

Kuvapankki. 2010. Papunet. <http://papunet.net/tietoa/materiaalit/kuvapankki.html>

Hakupäivä 9.12.2010.

Pirinen, S., johdon assistentti, Valio Oy. VS: Yhteistyö Ammattiopisto Luovin kanssa. Sähköposti-
viesti. o7pari00@students.oamk.fi 24.11.2010.

Punwar, A. J. & Peloquin S. M. 2000. Occupational Therapy: Principles and practice. 3. painos.
Baltimore: Williams & Wilkins.

Reed, K. L. & Sanderson, S. N. 1999. Concepts of occupational therapy. 4. painos. Baltimore:
Williams & Wilkins.

Richardson, P. 2001. Teaching activities in occupational therapy. Teoksessa H. McHugh Pendleton & W. Schultz-Krohn (toim.) Pedretti's occupational therapy: practice skills for physical dysfunction. 101-109.

Riley, J. 2010. Changing Lives, Changing Practice. Occupational therapy in social work, enabling independent living in Scotland. London: the College of Occupational Therapists.

<http://www.cot.org.uk/MainWebSite/Resources/Document/ChangeLivesChangePrac.pdf>

Roberts, M. 2002. Life and social skill training. Teoksessa J. Creek (toim.) Occupational therapy and mental health. 3. painos. Edinburgh: Churchill Livingstone. 275-294.

Robnett, R. H. 2010. Occupational therapy intervention in the realms of cognitive, physical and sensory functioning. Teoksessa K. Sladyk, K. Jacobs & N. MacRae (toim.) Occupational therapy essentials for clinical competence. Thorofare: SLACK Incorporated. 229-244.

Ruuska, K. 2007. Pidä projekti hallinnassa. Suunnittelu, menetelmät, vuorovaikutus. 6. painos. Helsinki: Talentum.

Saukko, K., tiedottaja, Ammattiopisto Luovi. VS: Luovin tuotteista. Sähköpostiviesti.
o7tuel00@students.oamk.fi 11.11.2010.

Selkokielen määritelmä. 2010. Selkokeskus.

<http://papunet.net/selkokeskus/teoriaa/maaritelma.html> Hakupäivä 14.5.2010

Shapero Shabari, J. 2001. Teaching activities in occupational therapy. Teoksessa L. Williams Pedretti & M. B. Early (toim.) Occupational therapy. Practice skills for physical dysfunction. 5. painos. St. Louis: Mosby. 83-90

Suomen Kuntaliitto & Suomen Toimintaterapeuttiliitto. 2003. Toimintaterapeutinimikkeistö 2003. Teoksessa T. Holma (toim.) Toimintaterapeutinimikkeistö 2003. Helsinki: Suomen Kuntaliitto. 33-49.

Toimintaterapiapalvelut. Suomen toimintaterapeuttiliitto. 2010. Helsinki: Suomen toimintaterapeuttiliitto ry. <http://www.toimintaterapeuttiliitto.fi/toimintaterapia/toimintaterapiapalvelut.html> Hakupäivä 6.12.2010.

Trombly, C. A. 2002. Occupation. Teoksessa C. A. Trombly & M. V. Radomski (toim.) Occupational therapy for physical dysfunction. 5. painos. Baltimore: Williams & Wilkins. 255-281.

Tubbs, C. & Drake, M. 2007. Crafts and creative media in therapy. 3.painos. Thorofare, NJ: Slack

Valuing people: A new strategy for learning disability for the 21st century. 2001. Department of Health. <http://www.archive.official-documents.co.uk/document/cm50/5086/5086.pdf> Hakupäivä 3.6.2010.

Viirkorpi, P. 2000. Onnistunut projekti – opas kunta-alan projektityöskentelyyn. Helsinki: Suomen kuntaliitto.

Virsu, V. & Haapasalo, S. 2001. Oppiminen ja aivojen muovautuvuus kuntoutumisen lähtökohtina. Teoksessa T. Kallaranta, P. Rissanen & I. Vilkkumaa (toim.) Kuntoutus. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim. 72-85.

Virtanen, H. 2009. Selkokielen käsikirja. Helsinki: Oppimateriaalikeskus Opike.

Wilcock, A. A. 2006. An occupational perspective of health. 2. painos. Thorofare: SLACK.

LIITTEET

LIITE 1. TEHTÄVÄLUETTELO

Laatijat: Riikka Paananen & Elena Tulyakova

Nro	Tehtävän nimi	Alku pvm	Loppu pvm	Suunn. tunnit	Toteut. tunnit	Vastuu/ suorittaja
1	Aiheeseen perehtyminen	09/09	01/10	240	240	RP & ET
1.1	Aiheen valinta	09/09	09/09	10	10	
1.2	Kirjallisuuteen perehtyminen	09/09	12/09	40	40	
1.3	Käsitteiden määrittely ja valmistavan seminaarin kirjoittaminen	09/09	12/09	160	160	
1.4	Valmistavan seminaarin esitys ja korjaaminen	12/09	01/10	30	30	
2	Projektin suunnittelu	04/10	05/10	140	160	RP & ET
2.1	Projektin asettaminen	04/10	04/10	10	20	
2.2	Projekti kirjallisuuteen perehtyminen	04/10	04/10	30	30	
2.3	Projektisuunnitelman laatiminen	04/10	04/10	80	90	
2.4	Projektisuunnitelman esitys ja korjaaminen	05/10	05/10	20	20	
3	Ohjevihkon suunnittelu ja toteutus	05/10	12/10	160	194	RP & ET
3.1	Käsikirjoituksen kirjoittaminen ja viimeisteleminen	05/10	06/10	10	10	
3.2	Kuvien käyttöoikeuksien hankinta	05/10	10/10	4	4	
3.3	Lukujärjestyksen symbolien piirtäminen	06/10	08/10	30	30	
3.4	Kuvaustilanteiden suunnittelu ja toteutus	09/10	11/10	10	14	
3.5	Kuvien käsittely	11/10	11/10	20	40	
3.6	Kansilehden ja sivujen sommittelu ja taittaminen	11/10	11/10	30	30	
3.7	Lukujärjestyksen tekeminen	11/10	11/10	10	10	
3.8	Palautelomakkeen suunnittelu	11/10	11/10	6	6	
3.9	Korjausten tekeminen	11/10	12/10	30	40	
3.10	Tuotteen viimeistely	11/10	12/10	10	10	
4	Projektin päättäminen	05/10	12/10	160	210	RP & ET
4.1	Kirjallisuuteen perehtyminen ja loppuraportin kirjoittaminen	05/10	12/10	140	200	
4.2	Loppuraportin esittäminen ja korjaaminen	01/11	01/11	20	10	

OPISKELUUN EIVÄT YMMÄREÄ TERMEJÄ / SELKOKIELI!

PALAUTELOMAKE OHJEVIHKOSTA LUOVIN MUHOKSEN YKSIKÖN OPISKELIJOILLE

KOOSTETUSTI OPISKELUJOIDEN VASTAUKSET

MERKITSE KYNÄLLÄ RASTI SIIHEN KOHTAAN, MITÄ MIELTÄ OLET.

LUKUTAITOITTOMIA SUUR. OSA

	KYLLÄ	EI	EN OSAA SANOA
1. <u>OPPAAN KÄYTTÖOHJE ON YMMÄRRETTÄVÄ</u>			
2. ATERIAKOKONAISUUS-OSION KUVAT OVAT SELKEITÄ			
3. JUOMA-OSION KUVAT OVAT SELKEITÄ			
4. PIENET VÄLIPALAT-OSION KUVAT OVAT SELKEITÄ			
5. VILJATUOTTEET-OSION KUVAT OVAT SELKEITÄ			
6. <u>OPPAAN TEKSTI ON SELKEÄÄ</u>			
7. OPPAAN TEKSTI ON SOPIVAN KOKOISTA, NIIN ETTÄ NÄET SEN			
8. OSASIN KÄYTTÄÄ OPASTA ITSE			
9. OSASIN KÄYTTÄÄ OPASTA OHJATTUNA			
10. OPAS ON HELPPO KÄYTTÄÄ			
11. OPAS ON HYVÄNNÄKÖINEN	()		
12. HALUAN KÄYTTÄÄ OPASTA JATKOSSA			

KOMMENTTEJA OPAASTA "aika hyvä kirja mun mielestä,"

"selkeä", "helppo lukea"

KIITOS PALJON PALAUTTEESTASI!

LIITE 3. Piia Jokelaisen palautelomake ohjevihkosta

Palautelomake ohjaajille Minäpä valmistan itse! -ohjevihkosta (voit tarvittaessa jatkaa

vastaustasi myös lomakkeen toiselle puolelle) OHJAAJIEN P.M. KUOSTETUSTA

Kuuaile kuinka opiskelijoiden toimiminen ohjevihkon ohjeiden mukaisesti onnistui (ohjattuna / itsenäisesti)? _____

Silmäiltiin opiskelijaryhmän kanssa läpi, ei käytännön
testausta vähäsen ajan myötä

Onko ohjevihko jaettu loogisesti eri osioihin? Kuinka sitä voisi parantaa? Valitse jokin seur ATERIOISTA

= välipaloista (ateria-sana sekoittaa)

Miten kuvalliset ohjevihkossa olevia kuvia? Selkeät. Täysin valkoinen tausta

olisi ollut parempi

Onko ohjevihkon teksti selkeälukuista ja sopivan kokoista? Kuinka sitä voisi parantaa? On selkeää.

Turhaa tekstiä alussa

Onko ohjevihko kokonaisuudessaan miellyttävän näköinen? Kansilehdittäminen tai kansioittaminen
tarvitaan. → Teeke tästä tuotteen.

Oliko ohjevihkoa helppo käyttää (opiskelijoille / opiskelijoiden ohjaajille)? _____

Kyllä, joskin toivottu informaatio puuttuu (tietty
ruuat ja hygieniä-osiö ym.) joita toivottiin kokonaisuudeksi
Vastaako ohjevihko Ammattiopisto Luovin Muhoksen yksikön tarpeita? Miten? _____

Sama materiaali on jo ollut käytössä, olisi tarvittu
laajempaa kokonaisuutta. Olisi toivottu selkeää tuotetta; kirjasta.
Mikäli ohjevihkoa ei voida hyödyntää Muhoksen yksikössä ollenkaan, niin mikä olisi syytä tähän? _____

Voidaan hyödyntää, Välipalakuva liittää aiempaan,
laajempaan ruokaosiöön? Saako kuvia käyttää?

Mikäli ohjevihko tukee opiskelijoiden itsenäistä toimimista välipalan / lounaan / päivällisen valmistamisessa, niin millä tavoin? Opiskelija voi katsoa kuvasta mitä välipalaa

tai ruokaa tekee ja niihin tulee monipuolisuutta.

Itseohjautuvuus. Itsenäisyys lisääntyy.

Muuta kommentoitavaa ohjevihkosta _____

Ihan hyvä, kuvat ja kuvatekstit selkeät, muu teksti
selkokielisemmäksi + ydinasia jätetään vain.

Kiitos palautteestasi!

Välipalojen / aamu- / iltapalojen kuvat voi olla
pienemmät ja mahdollistaa ne vähemmälle sivu-
määrälle

LIITE 4. Piia Jokelaisen palautelomake lukujärjestyksestä

Palautelomake ohjaajille lukujärjestyksestä ja sen symboleista

Samantainen lukkari jo käytössä. Tarrasysteemi ei pelaa näin.

Kuivale kuinka opiskelijoiden ajankäytön suunnittelu lukujärjestyksen avulla onnistui (ohjattuna / itsenäisesti)?

itsehulostettuna. Käytössä laajemmin kuvia.

Ei tuonut lisäarvoa.

Ovatko lukujärjestyksen symbolit selkeitä (koulu, ateria, välipala, suihku, pesukone, hammasharja, siivous)?

Onko lukujärjestyksen teksti selkeälukuista ja sopivan kokoista? Kuinka sitä voisi parantaa?

Onko lukujärjestys kokonaisuudessaan miellyttävän näköinen?

Onko lukujärjestystä helppo käyttää (opiskelijat / opiskelijoiden ohjaajat)?

Vastaako lukujärjestys Ammattiopisto Luovin Muhoksen yksikön tarpeita? Miten?

Mikäli lukujärjestystä ei voida hyödyntää Muhoksen yksikössä ollenkaan, niin mikä olisi syytä tähän?

Mikäli lukujärjestys tukee opiskelijoiden ohjattua/itsenäistä oman ajankäytön suunnittelua, niin millä tavoin?

Muuta kommentoitavaa lukujärjestyksestä

Kiitos palautteestasi!

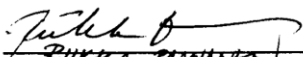
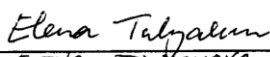
Opinnäytetyölupa
Luottamuksellinen

10.12.2010

1.0/14.9.2009
Anna-Liisa Lämsä /
Anne Tornberg

1 (3)

Lupahakemus opinnäytetyön tekemiseen Ammattiopisto Luovissa

1. Pyydän lupaa tuotteen kehitykseen opintoihini sisältyvän opinnäytetyön toteutukseen Ammattiopisto Luovissa.
2. Opinnäytetyön/kehittämistehtävän aihe: Tuotekehitys: viikon lukujärjestys ja siinä käytettävät symbolit sekä ohjevihko aterioiden valmistamisen tueksi Ammattiopisto Luovin Muhoksen yksikön opiskelijoille.
3. Kohderyhmä: Ammattiopisto Luovin Muhoksen yksikön opiskelijat
4. Aineistonkeruumenetelmä/ kehittämistehtävän toteutustapa: Tuotekehittely
5. Aineistonkeruun/ kehittämistehtävän toteutuksen ajankohta: Kevät ja syksy 2010
6. Opinnäytetyön tekijät: Riikka Paananen ja Elena Tulyakova
7. Opinnäytetyön ohjaaja: Kaija Nevalainen, Milja Ruokamo ja Piia Jokelainen
8. Muuta luvan hakemiseen liittyvää:
9. Paikka ja aika Oulu <u>10 / 12</u> 2010 <u>RIIKKA PAANANEN</u> Allekirjoitus ja nimenselvennys <u>ELENA TULYAKOVA</u>
10. LIITTEET: Tutkimus-/kehittämissuunnitelma (pakollinen liite kaikissa hakemuksissa) Toimitettu

<p>11. Yksikönjohtajan/toimipistejohtajan/aluejohtajan kannanotto hakemukseen</p> <p>☒ puollan luvan myöntämistä ☐ en puolla luvan myöntämistä</p> <p>Perustelut:</p> <p>Paikka ja aika</p> <p style="text-align: center;"><u>10/12/2010</u></p> <p><i>Piia Jokelainen</i></p> <p>Allekirjoitus ja nimenselvennys</p>
<p>12. Päätös</p> <p>Lupa opinnäytetyön tekemiseen</p> <p>☒ myönnetään ☐ ei myönnetä ☐ lupahakemusta täydennettävä ennen päätöksentekoa</p>
<p>13. Opinnäytetyön työelämäohjaaja:</p> <p style="text-align: center;"><i>Piia Jokelainen</i></p>
<p>14. Muuta huomioitavaa:</p>
<p>15. Paikka ja aika</p> <p style="text-align: center;"><u>10/12/2010</u></p> <p><i>Anna-Liisa Lämsä</i></p> <p>Päätöksentekijän allekirjoitus, nimenselvennys ja asema <i>Tutkimuspäällikkö</i></p> <p>Opinnäytetyöntekijän tulee toimittaa työn valmistuttua valmis työ tai raportti osoitteeseen</p> <p>Ammattiopisto Luovi Tutkimuspäällikkö Anna-Liisa Lämsä PL 389 90101 OULU</p> <p>Mikäli työ voidaan julkaista pdf-versiona Luovin intranetissä, työn toimitus sähköisenä sähköpostiosoitteeseen anna-liisa.lamsa@luovi.fi</p>

LIITE 6. Taulukko tuotteiden laadunvarmistamiseen.

TAULUKKO 1. Tuotteen laadunvarmistus.

Laatukriteerit	Rakennetekijät	Prosessitekijät	Tulostekijät
Asiakaslähtöisyys	Meillä on tietoa asiakasryhmän taidoista	Otamme huomioon asiakasryhmän tarpeet ohjevihkon ja lukujärjestyksen tekemisessä	Ammattiopisto Luovin Muhoksen yksikön opiskelijat voivat hyödyntää tuotteita päivittäisissä toiminnoissaan itsenäisesti tai ohjauksen avulla
	Meillä on toimintaterapian tietoa päivittäisten toimintojen soveltamisesta ja porrastamisesta	Sovellamme ja porrastamme toimintoja käyttämällä visuaalista ohjaamista	Ammattiopisto Luovin Muhoksen yksikön opiskelijoiden mielestä ohjevihko ja lukujärjestys ovat helppokäyttöisiä
	Osaamme analysoida toimintoja	Valitsemme analyysin perusteella tarkoituksenmukaisia kuvallisia ja sanallisia ohjeita tueksi aterioiden valmistamiseen ja lukujärjestyksen tekemiseen	Tuotteissa olevat tekstit ja kuvat ovat selkeitä Ammattiopisto Luovin Muhoksen yksikön opiskelijoiden mielestä
Asiakaslähtöisyys ja esteettisyys	Meillä on tietoa tuotteiden asiakaslähtöisyyden ja esteettisen ulkonäön merkityksestä tuotteen käyttämiseen sitoutumisessa	Teemme tuotteista käytettäviä ja ulkonäöllisesti houkuttelevia hankitun tiedon ja saadun palautteen perusteella	Ammattiopisto Luovin Muhoksen yksikön opiskelijat käyttävät tuotteita tulevaisuudessa
Esteettisyys	Meillä on käytössä toisen tekijän kuvallinen koulutus ja Ammattiopisto Luovin audiovisuaalisen yksikön asiantuntijuus sekä yksikön tekniset välineet ja laitteet	Tuotamme tuotteissa käytettävät kuvat ja symbolit käyttämällä asiantuntijoiden ohjausta ja tarkastelevat tuotteiden ulkonäköä kriittisesti	Ammattiopisto Luovin Muhoksen yksikön opiskelijoiden mielestä ohjevihkon miellyttävän näköinen